

‘Land en water verbonden’

**Toekomstbeeld en Strategische visie
Waterrecreatie Noordoost Fryslân 2025**

‘Land en water verbonden’

Toekomstbeeld en strategische visie waterrecreatie Noordoost Fryslân 2025

Gemeenten Achtkarspelen, Dantumadiel, Dongeradeel, Ferwerderadiel,
Kollumerland c.a., Tytsjerksteradiel en Provincie Fryslân

Inhoud

1 Inleiding.....	7	2.10.2 Waddenkusttoerisme.....	23	Bronnenlijst	51
1.1 Aanleiding.....	7	2.10.3 Relatie met watersport in Drenthe en Groningen	23	Bijlage 1 Sterktes en zwaktes van de regio	53
1.2 Waterrecreatie in Noordoost Fryslân	7	3 Analyse	25	Aanbod.....	54
1.3 De opgave	9	4 Toekomstbeeld waterrecreatie in Noordoost Fryslân 2025	27	Markt.....	54
1.4 Werkwijze.....	9	4.1 Inleiding.....	27	Economische orde.....	55
1.5 Planregio	9	4.2 Identiteit.....	27	Netwerken.....	55
2 Waterrecreatie in de regio	11	4.3 Vaarwegennetwerk.....	27	Overheid	55
2.1 Inleiding.....	11	4.4 Doelgroepen	29	Bijlage 2 Kansen en bedreigingen van de regio	57
2.2 Vaarwater, routes en aanlegmogelijkheden in de regio.....	11	4.5 Een groter verband.....	31	Aanbod.....	57
2.3 Vertier voor de waterrecreant	15	4.6 Verbinden water en land	31	Markt.....	58
2.4 De waterrecreant in de regio.....	17	4.7 Duurzame regio.....	33	Economische orde.....	58
2.5 Netwerken	19	5 Strategische thema's.....	35	Netwerken.....	58
2.6 Overheid.....	19	Thema 1: Water en land verbinden.....	35	Overheid	58
2.7 Economische orde.....	19	Thema 2: Vaarwegen verbinden	39	Bijlage 3 Gesprekspartners.....	61
2.8 Algemene trends en ontwikkelingen in recreatie en toerisme.....	20	Thema 3: Bijzondere bestemmingen	41	Colofon	65
2.9 Trends in de watersport.....	20	Thema 4: Onderling verbinden.....	43		
2.9.1 Waterrecreanten en hun gedrag.....	21	Thema 5: Promotie en positionering.....	45		
2.9.2 De vloot.....	21	Thema 6: Duurzame regio.....	47		
2.10 Ontwikkelingen in de omringende regio's.....	21				
2.10.1 Noordelijke elfstedenvaarroute.....	21				

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In Noordoost Fryslân is ruimte voor sociaal-economische en ruimtelijke ontwikkelingen. Gemeenten en provincie willen op zorgvuldige wijze komen tot een dynamische plattelandsregio in het noordelijk stedelijk netwerk waar zowel nu als in 2030 de kwaliteit van leven bijzonder goed is en de mensen met plezier leven, wonen, werken en recreëren.

De gemeenten Achtkarspelen, Dantumadiel, Dongeradeel, Kollumerland c.a., Tytsjerksteradiel en Ferwerderadiel hebben in samenwerking met de provincie Fryslân en in samenspraak met de ondernemers en maatschappelijke organisaties een sociaal-economisch Masterplan opgesteld. Deze visie voor de regio is uitgewerkt in projecten welke zijn gepresenteerd in de Agenda Netwerk Noordoost. Een belangrijk thema uit deze agenda is de gezamenlijke aanpak van de ontwikkeling van waterrecreatie. Deze visie is een uitkomst van dit thema.

1.2 Waterrecreatie in Noordoost Fryslân

In een nog niet zo ver verleden werd de regio als het ware gevoed en gevormd door de zee en was het landschap dooraderd met meer(-tjes) en trek- en opvaarten. Een bijzonder landschap, karaktervol en rijk aan historie. Veel water is verdwenen letterlijk door inpoldering terwijl in figuurlijke zin het water aan het zicht en beleving is onttrokken.

'Lân van natuur en gezelligheid' is een manier waarop de regio zich presenteert aan de watersporters. De zin vangt meteen de twee grote kwaliteiten van de regio: enerzijds de schat aan natuur en anderzijds de pittoreske historierijke dorpjes en steden. Ofschoon het water als ader van transport zijn functie is kwijtgeraakt, is daar een sterke toeristisch-recreatieve functie voor in de plaats gekomen.

De aanwezige waterrecreatie met haar faciliteiten concentreert zich nu nog vooral rond de twee vaarroutes; Lits-Lauwersmeerroute en de Staandemast route, en

het 'open' water van het Lauwersmeer. Het gebied heeft diverse jacht- en gemeentehavens en ook zijn er openbare 'Marrekrite' passanten aanlegvoorzieningen.

De afgelopen jaren is al veel geïnvesteerd in waterrecreatieve voorzieningen met een stevig accent op de Lits-Lauwersmeerroute. Naast het verdiepen van de vaarweg en het verhogen van bruggen zijn bij vernieuwing van de vaarweg ook diverse passantenplaatsen, sanitaire voorzieningen, fiets- en wandelroutes en kanovoorzieningen gerealiseerd.

Voor veel watersporters is Noordoost Fryslân echter een doorgangsgebied. Het ligt in de doorgaande route van het Friese Merengebied naar de Wadden, via Lauwersoog van en naar de route Oostzee en ook is het voor veel watersporters de entreepoort richting Oost Groningen. Veel watersporters zijn op doorreis en zich niet altijd bewust dat er onderweg diverse aanlegmogelijkheden zijn met bijzondere uitstapjes naar het achterland zoals bijvoorbeeld in De Westereen, een uitstapje naar het

Toekomstbeeldatier september 2012

IJstijdenmuseum in Buitenpost of dat de diverse Marrekrite-plaatsen in nabijheid aansluiten op het fietsknooppunten-netwerk met het coulissenlandschap en de wouden in het achterland.

De regio met de grote gevarieerdheid aan waterwegen in combinatie met het veelkleurige achterland kent een divers aanbod en heeft een grote potentie. Er zijn al veel ontwikkelingen, maar om te zorgen dat waterrecreatie zich verder kan ontwikkelen tot economische drager is meer nodig. Dan moeten kansen benut worden die watersport en landrecreatie bieden.

1.3 De opgave

De werkelijke opgave is te komen tot een aantrekkelijk watersportgebied waar waterrecreanten met plezier (langer) verblijven en meer bestedingen aan de wal doen. Om een aantrekkelijk watersportgebied te realiseren, moeten initiatieven en ontwikkelingen van ondernemers en overheden goed afgestemd worden en op elkaar aansluiten. Samen moeten zij de kansen die de regio biedt, verzilveren en de recreatieve sector versterken. Om vanuit een gemeenschappelijk perspectief te kunnen werken is de eerste stap om met elkaar vast te stellen waar we staan en waar we naar toe willen werken. Daar hoort bij een goed gedefinieerde ambitie bij met een antwoord op de 'waarom-' en 'hoe'-vraag?

De eerste stap voor een robuuste gemeenschappelijke toekomst wordt gezet met dit project: het opstellen van een integrale visie op de waterrecreatie in Noordoost Fryslân.

De opgave voor het project 'Visie Waterrecreatie Noordoost Fryslân' is tweeledig:

1. Het opstellen en ontwikkelen van een integrale visie op waterrecreatie in Noordoost Fryslân voor 2025 die moet bijdragen aan het versterken van de recreatieve sector en het recreatieve aanbod in de regio.
2. Het samenstellen van een projectenboek met projecten die leiden tot meer waterrecreanten die langer in de regio verblijven en meer bestedingen aan de wal doen.

1.4 Werkwijze

Een visie is de stip op de horizon met daarin verwoord de ambities over wat je wilt bereiken en waar je als sector of regio naar toe wilt. Om een goed onderbouwde visie op waterrecreatie op te stellen is het van belang om helder in beeld te krijgen wat de kwaliteiten van de watersport zijn, welke bedrijvigheid er reeds aanwezig is en wat de dynamiek is die zich voltrekt in de regio. Vanuit een scherp inzicht in het bestaande waterrecreatief product, afgezet tegen maatschappelijke trends die zich aftekenen, kan de stip op de horizon worden geplaatst als droom voor de toekomst. Die droom wordt vervolgens vertaald naar een realistisch (o.a. politiek en financieel) haalbaar toekomstbeeld.

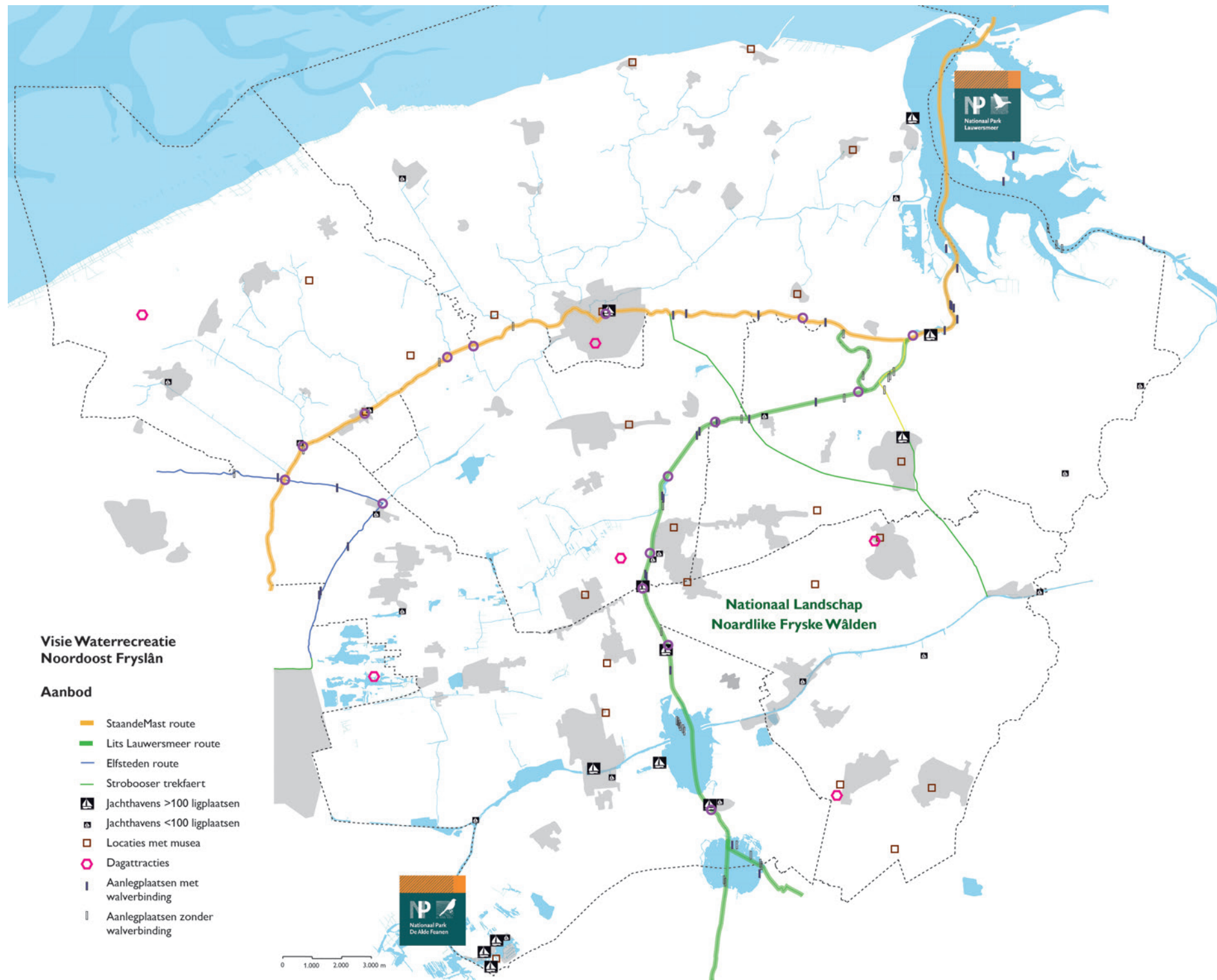
De volgende stap is het bepalen van de strategie om dat toekomstbeeld te verwezenlijken. Aansluitend worden de projecten en maatregelen bepaald om het toekomstbeeld daadwerkelijk te realiseren. Deze marsroute is ook doorlopen in dit project.

Het fundament voor een goede visie is dat de mensen die het 'moeten doen' van begin tot eind betrokken

zijn en zich 'eigenaar' voelen van de visie. Een groot aantal stakeholders in de regio is geïnterviewd. Daaropvolgend hebben de meesten deelgenomen aan twee ateliers om ook via die weg input te geven aan 'hun' visie en om aan hun betrokkenheid uiting te geven.

1.5 Planregio

Het plangebied waarvoor de visie waterrecreatie wordt opgesteld, behelst de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadiel, Dongeradeel, Ferwerderadiel, Kollumerland c.a. en Tytsjerksteradiel.

2 Waterrecreatie in de regio

2.1 Inleiding

Om de potentie en de identiteit van de waterrecreatiesector in Noordoost Fryslân goed te beschrijven en analyseren is het van belang deze watersportsector te beschouwen in de brede dynamiek van de regio en de algemene trends en ontwikkelingen. Dit vormt de onderlegger voor de visie.

In dit hoofdrapport staat een samenvatting van deze brede inventarisatie. Een overzicht van de inventarisatie staat in bijlage 1 en 2; sterktes en zwaktes en mogelijkheden en belemmeringen van de regio.

2.2 Vaarwater, routes en aanlegmogelijkheden in de regio

De waterrecreant in Noordoost Fryslân heeft de mogelijkheid via twee grote vaarroutes door het gebied te varen:

- De staande mastroute van Leeuwarden via Dokkum naar het Lauwersmeer.

- De Lits-Lauwersmeerroute van Drachten naar Lauwersmeer.

Daarnaast is het Prinses Margrietkanaal een belangrijke vaarverbinding tussen Noordoost Fryslân en de Alde Feanen, echter voor waterrecreanten is deze drukke beroepsvaartroute geen aantrekkelijke vaarweg. Naast de hoofdvaarroutes zijn er nog diverse aftakkingen merendeel toegankelijk voor sloepen en kleine motorkruisers.

De regio is zeker geen geïsoleerd vaargebied op zich. Vanuit de regio zijn er goede verbindingen naar Noord-Oost-Zuid-West. De verbindingen naar Noordwest Fryslân via de Noordelijke Elfstedenroute (volledig bevaarbaar in 2013), naar Groningen via de Lauwers en via de Leien en Alde Feanen richting Friese Meren en de Turfroute. Deze verbindingen zijn nog niet voldoende voor het voetlicht gebracht bij waterrecreanten. En in de verbinding met Groningen dient De Lauwers en Gerkesklooster zich nog aantrekkelijker te ontwikkelen. De verbinding met de

Waddenzee is alleen via het Lauwersmeer en Lauwersoog maar ontbreekt aan de verdere kustlijn.

Naast de daadwerkelijk te bevaren vaarwegen liggen nog diverse vaarwegen minder of niet bevaarbaar maar wel nog nadrukkelijk aan de oppervlakte in het gebied. Van een aantal oude vaarwegen wordt in mindere en meerdere mate overwogen deze te revitaliseren, te weten: de Ferwerter Feart, de Falomster Feart, de Súd Ie en een doorvaart van Achtkarspelen naar de Friese Meren.

Met het Lauwersmeer, Burgumer Mar en de Leien beschikt de regio naast smaller vaarwater ook over 'open' water geschikt voor zeilen. Waarbij het Lauwersmeer ook als 'groot' water wordt gezien en zeker bij wat meer wind wordt gemeden door kleinere boten. De openheid en rust van het Lauwersmeergebied is ook geroemd; *'boven Westergeest gaat het gordijn op en heeft de lucht de overhand; je hoort de stilte'*.

Met de klok mee: Dokkum, Nije Swemmer, Jachthaven Lunegat, Aldtsjerkster Feart.

Langs de bestaande grote vaarroutes zijn over het algemeen voldoende aanlegmogelijkheden, zowel in jachthavens als in het 'wild' bij de diverse Marrekrite aanlegplaatsen. De aanlegmogelijkheden direct in de kernen is beperkt. Grotere watersportkernen als Dokkum, Earnewâld en Kollum bieden die mogelijkheid wel. Bij de kleinere kernen is er weinig verbinding tussen de kern en het water. Eastermar, Aldtsjerk en Burdaard vormen hierop een positieve uitzondering. Bij veel aanlegplaatsen is de verbinding met het achterland echter een gemis. De passantenplaatsen hebben geen fysieke verbinding met fiets- of wandelpaden en ook ontbreekt vaak de koppeling met nabijgelegen natuurgebieden of het cultuurhistorische erfgoed. Zo weten bezoekers van vaak niet van staten of stinsen of andere kleinoden op fietsafstand van de boot. Naast de fysieke verbinding ontbreekt ook vaak de informatie hierover.

Opvallend is dat er in de regio geen enkele Blauwe Vlag¹ wappert in jachthavens of op stranden.

Voor de kleine waterrecreatie is recent regio breed geïnvesteerd in kanoroutes. Dit heeft geresulteerd in 21 kanoroutes verspreid door het gebied.

¹ Blauwe Vlag is een internationale milieuonderscheiding voor stranden en jachthavens die aan aangetoond hebben schoon en veilig te zijn.

Aanbod watersport Noordoost Fryslân

- 28 jachthavens
- 3824 ligplaatsen (waarvan 400 voor passanten)
- circa 50 Marrekrite aanlegvoorzieningen
- twee hoofdvaarroutes: Staande mastroute en Lits-Lauwersmeerroute
- nevenvaarroutes; noordelijke deel Elfstedenroute; Strobosser Trekfeart; Hallumer Feart.
- Lauwersmeer, Burgumer Mar en de Leien
- 21 kanoroutes
- 5 jachtverhuurbedrijven (90 verhuurboten w.v. 56 zeilboten)
- Geen enkele Blauwe Vlag in de regio

Met de klok mee: Theetuin Blije, Dokkum, Pettebosk, Hegebeintum
 Toekomstbeeld en strategische visie waterrecreatie Noordoost Fryslân 2025

2.3 Vertier voor de waterrecreant

Een aantrekkelijk waterrecreatiegebied is meer dan goede aaneenschakeling van water. Waterrecreanten willen meer dan varen en zoeken variatie en afwisseling in hun vakantie. Er moet wel iets 'leuks' zijn zoals een uitnodigend terras aan het water, een bijzondere winkel of een start van een leuke route.

De horeca in Noordoost Fryslân is aan het water niet sterk vertegenwoordigd. Veelal is een fikse vaartocht nodig voordat zich een mogelijkheid aandient en vervolgens is het nog de vraag of deze wel geopend is.

De fiets mee aan boord is al heel gebruikelijk. Naast varen zijn wandelen en fietsen de meest ondernomen activiteiten door waterrecreanten.

In de regio is een uitgebreid wandelnetwerk aanwezig. Noordoost Fryslân heeft daarnaast een fietsknooppuntensysteem met circa 530 km fietsnetwerk. Direct vanaf de aanlegplekken zijn weinig kortere fiets- en wandelroutes. Soms zijn in de nabijgelegen kernen uitgezette (thema) routes beschikbaar die meestal niet bij de watersporters bekend zijn.

De musea in Noordoost Fryslân hebben zich verenigd in Markant Friesland. Tytsjerksteradiel heeft zich recent aangesloten bij Markant zodat de regio breed vertegenwoordigd is. De organisatie is zeer actief om de schatten van de regio breder onder de aandacht te brengen met onder andere een app, museumroute en website. Waterrecreanten zijn nog geen specifieke doelgroep maar bieden wel aanknopingspunten.

Naast de beleving in musea is veel cultuurhistorie direct beleefbaar in het gebied. Zoals in de interviews naar voren kwam: het gebied heeft iets, iets

authentieks en vooral iets karakteristieks, de dorpjes, de stinsen en de terpen. Echter de waterrecreant is zich meestal niet bewust als zich op een steenworp afstand zich een 'parel' bevindt.

Hetzelfde geldt voor natuur. De Nationale Parken De Alde Feanen en Lauwersmeer, Nationaal Landschap de Noardlike Fryske Wâlden en Werelderfgoed Waddenzee bevinden zich als het ware als een onzichtbaar groen lint in de regio.

De regio kent geen echte slechtweervoorziening. Wel biedt Dokkum de nodige voorzieningen, zoals klimpark Adfunturepark en is in De Westereen (binnen) speelpark Sanjesfertier. Hoewel binnen de regiogrenzen dus geen grote voorziening is, bevinden die zich wel net buiten het gebied.

Naast de behoefte aan vertier is er een groeiende groep waterrecreanten die ook behoefte heeft aan verblijfsaccommodatie aan of nabij het water. De van oudsher aanwezige doelgroep van kruisers beschikt over haar eigen verblijf. Echter in de markt is een toename te zien van open sloepen uitgerust met een keukentje en toilet om langer varen te veraangenamen. Deze sloepen zijn bestemd voor het ondernemen van meerdaagse tochten waarbij overnacht wordt in hotel of B&B. Het gebied heeft regiobreed echter weinig verblijfsaccommodatie aan het water dat geschikt is voor kort verblijf van rondtrekkend publiek. Verspreid over de regio bevinden zich wel enkele vakantieparken zoals Esonstad bij Oostmahorn, Waterpark Zwartkruis bij Noardburgum en 't Wiid bij Earnewâld.

Aanbod 'verteer en vermaak' in Noordoost Fryslân

- Musea verenigd in Markant Friesland
- Rijkelijk aanwezig cultuurhistorisch erfgoed
- Bezoekerscentra NP Lauwersmeer, de Alde Feanen
- Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden
- Waddenzee werelderfgoed
- Wandelnetwerk: Waddenwandelen
- Fietsknooppuntensysteem
- Pitch en Put Esonstad
- Sanjesfertier
- Adfunturepark Dokkum
- Admiraalstad Dokkum
- Weinig horeca aan en nabij het water.
- 'Onduidelijke' openingstijden horeca
- Weinig verblijfsrecreatie aan het water geschikt voor kort verblijf.

Met de klok mee: Dokkumer Grutdijp, Nije Swemmer, Kollumeroord, Visser

2.4 De waterrecreant in de regio

In de regio varen vooral de vaste ligplaatshouders. In de regio bevinden zich zo'n 4000 vaste 'liggers'; vaartuigen in jachthavens en bij woningen. Op basis van verschillende onderzoeken en doelgroepen indelingen kan grofweg gesteld worden dat:

- De campervaarder en de sloepenvaarders de kanalen en vaarten bedwingen; de campervaarder heeft veel praktische voorzieningen aan boord en is geïnteresseerd in walvoorzieningen als fietspaden, routes en musea. De sloepenvaarder zoekt meer praktische voorzieningen aan de wal, zoekt veel vrijheid in zijn vaarroutes en zoekt graag de gezellige drukte op.²
- Het Lauwersmeer aansluit bij natuurzeilers; gericht op rust en natuur en weinig behoefte aan luxe voorzieningen.
- De luxe zeiler (behoefte aan zeer goede voorzieningen en moderne havens) niet sterk vertegenwoordigd is; die gebruikt de staande mastroute vooral als doorvaart bij minder weer.
- Vooral de 'gele' en 'groene' werelden³ vertoeven in Noordoost Fryslân. De gele groep betreft de echte levensgenieters die graag samen met anderen actief en sportief recreëren. De groene groep zijn de rustige recreanten meer gericht op privacy en rust. Recreëren is even weg te zijn van de dagelijkse beslommingen of “even lekker weg met elkaar”.

² Noordpeil landschap en stedenbouw onderscheidt in haar ideeën bundel ' Fryslân vanaf het water' vijf typen watersporters op basis van vaargedrag: campervaarders, sloepers, luxe zeilers, natuurzeilers en sportzeilers.

³ De RECRON InnovatieCampagne (RIC), deelt op basis van leefstijlonderzoek verblijfs- en dagrecreanten in belevingswerelden. Elke belevingswereld bezit een eigen kleur en kenmerken. De HISWA heeft aanvullend onderzoek gedaan onder watersporters en concludeert dat motorbootvaarders in elke belevingswereld maar vooral in Uitbundig Geel en Gezellig Lime vertegenwoordigd zijn.

- In de regio varen diverse rondvaartboten o.a bij Dokkum, Lauwersmeer en Earnewâld.

Langs de Lits-Lauwersmeer route zijn het met name kleine kruisers waarvan de opvarenden vooral komen voor de gezelligheid, rust en de natuur. De gemiddelde leeftijd van de waterrecreant ligt hoog met 55-57 jaar en men vaart veelal met 2 personen. Hoewel het merendeel vaart in de zomer, is ook het voor- en naseizoen in trek. Twee à drie uur varen per dag is meer dan genoeg met af en toe een uitstapje. De (vouw)fiets is mee want wandelen en fietsen zijn de belangrijkste ondernomen activiteiten. Veel bezoekers leggen hun boot ook bewust aan de wal om het gebied verder te verkennen. Liefst hebben ze een plekje waar ze van de boot op het fietspad terecht komen. Verder vertoeven ze in de nabijheid van de boot en zijn ze zelfvoorzienend; de thermosfles wint het van het terras. En de Friese meren mijden ze in de zomer, want daar is het te druk met de Sneekweek en het Skûtsjesilen.

Veruit de meeste waterrecreanten in de regio komen uit de regio zelf of elders uit de provincie en hebben dan ook een vaste ligplaats in de omgeving. Slechts een kleine groep vaart met een gehuurde boot.

Langs de staande mastroute varen, naast motorboten, sloepen die een dagje varen. De route wordt ook bevaren door grotere kieljachten van of naar Denemarken of Scandinavië. Deze Noord-Europese markt is echter gering in omvang. Daarnaast vaart er nog een aantal platbodems uit het Friese Merengebied die hun vakantie op het wad willen doorbrengen. Dokkum is uitnodigend voor een terrasbezoek en dat wordt dan ook gedaan. Van de bezoekers aan het Lauwersmeer is 42% op doorreis, voor de rest is het

meer het vaardoel. Langs de vaarwegen in Noordoost Fryslân is kleinschalige en pittoreske bebouwing rijkelijk vertegenwoordigd. Dit wordt door de waterrecreanten in combinatie met de ongereptheid; *'ruige afgekalfde oevers, op de dijk een jaagpad, verder niets af en toe een koe of paard'* zeer gewaardeerd.

Een aparte categorie waterrecreanten zijn de kanovaarders die ook in Noordoost Fryslân een aantrekkelijke vaarhabitat vinden. De aantallen kanovaarders zijn relatief beperkt en deze doelgroep heeft over het algemeen een laag bestedingspatroon.

De waterrecreant in Noordoost Fryslân

- Circa 4000 boten aanwezig in de regio
- 3.021 Verhuurde vaste ligplaatsen in NOF in 2011
- 151.000 Overnachtingen in jachthavens in NOF in 2011
- 10.252 Brugpassages in Dokkum in 2011
- 15.536 Sluispassages Dokkumer Nieuwe Zijlen in 2011
- Nederlanders geven tijdens bootvakanties; gem 17 euro pppd uit bij eigen bezit boot en 75 pppd uit bij een huurboot
- Meeste uitgaven aan boodschappen, scheepsbenodigdheden en horeca bezoek
- Vooral campervaarders, kleine kruisers die komen voor gezelligheid, rust en natuur
- Gemiddelde leeftijd 55+ en men vaart veelal met 2 personen
- Meeste watersporters afkomstig uit de regio.

Van links naar rechts: agrarisch natuurbeheer in Westergeest, www.dwaande.nl, haven Aldtsjerk

Een grote 'amfibische' doelgroep zijn de Friese sportvisser. Dit is met 35.000 personen, aangesloten bij de sportvisfederatie en zo'n 100.000 sportvisser op een tijdelijke vergunning een grote categorie. Een ander interessant gegeven is dat aan een sportvisser vaak een partner en kinderen zijn gekoppeld die ook vertier, vermaak en verblijf nodig hebben. Dankzij de aan het water gerelateerde vogelrijkdom, trekt het gebied ook in grote aantallen en in toenemende mate vogelaars.

2.5 Netwerken

De organisatiegraad van de waterrecreatiesector als ook de toeristisch-recreatieve sector, zowel aan de aanbods- als aan de vraagzijde, is gefragmenteerd. Dit is conform het landelijke beeld. Er is in Noordoost Fryslân geen regionale (ondernemers-)organisatie die zich specifiek inzet voor recreatie en toerisme in de zes gemeenten.

De toeristische promotie en informatieverstrekking is voor de zes gemeenten in Noordoost Fryslân, uitgezonderd Tytsjerksteradiel, uitbesteed aan de VVV Lauwersland. Laatstgenoemde gemeente heeft een eigen informatie-bureau in Earnewald.

Dwaande en de regiomarketingcampagne 'Noordoost Fryslân echt mooi' ondersteunen projecten zoals Zelfontdekkend Gastheerschap en Lekker Dwaande op de kaart. In het Lauwersmeergebied is wel het Toeristisch Ondernemers Overleg Lauwersland (TOOL) actief met daarbinnen een aparte werkgroep watersport.

De regio kent op verschillende plaatsen een sterke netwerkvorming vanuit betrokkenheid voor de woon-

en leefomgeving. Zo is in het gebied Wetterwâlden een commissie 'Wetterwâlden Bûtenfjild' actief die namens 12 verenigingen van dorpsbelang aangeeft hoe de bevolking aankijkt tegen de cultuurhistorische, recreatieve en economische belangen van de regio. Aldtsjerk Foar(r)ut zet zich in voor de leefbaarheid in de kern gebaseerd op toerisme-recreatie, met een nieuwe haven als voorlopige kroon op het werk. En WSV Achtkarspelen zet zich met succes actief in voor schoolzeilen vanuit de overtuiging 'de jeugd is de toekomst van de watersport'. De Noardelike Fryske Wâlden is een koepelorganisatie van zes verenigingen voor natuur- en landschapsbeheer die zich inzet voor een gebiedsgerichte benadering met landbouw, natuur, cultuur en economische componenten.

2.6 Overheid

De provincie Fryslân en de zes deelnemende gemeenten onderkennen allemaal de waarde van recreatie en toerisme als één van de pijlers en economische dragers in de lokale en regionale economie. Alle gemeenten hebben hun beleidsprogramma's op orde en geven in woord en daad ruimte aan toeristisch-recreatieve ontwikkeling. Hetzelfde geldt voor de provincie Fryslân die in de afgelopen decennia samen met de desbetreffende gemeenten stevig heeft geïnvesteerd in toerisme en recreatie waaronder de watersport. De evaluatie van het beleid laat ook zien dat dit bepaald succesvol kan worden genoemd.

Naast de beleidsnotities weten de gemeenten en de provincie, een indrukwekkende hoeveelheid rapporten te presenteren van evenzoveel projecten die nog op stapel staan. Voldoende ambitie! Ofschoon dit niet in alle beleidsnotities expliciet wordt genoemd, ligt het

erin opgesloten om de strategie tot 'langer verblijven in de regio' te ontwikkelen, gebaseerd op een koppeling van water en land. De gemeenschap-pelijke ambities zijn feitelijk gebundeld in het Sociaal Economisch Masterplan "Netwerk Noordoost - wonen en werken in netwerken". In het uitvoeringsprogramma Agenda Netwerk Noordoost (ANNO) zijn deze ambities uitgewerkt. Overeenkomstig de gemeentelijke ambities wordt daarin ook regionaal de ontwikkelkansen voor recreatie en toerisme onderschreven met speciale aandacht voor de ontwikkeling van waterrecreatie in de regio.

Specifiek voor het Lauwersmeer is door de Stuurgroep Lauwersmeer⁴ een gezamenlijke visie vastgelegd; 'Koers voor het Lauwersmeer'. Voor deze visie wordt een Uitvoeringsprogramma opgesteld. De verbinding tussen de visie 'Koers op Lauwersmeer' en de ANNO gemeenten wordt gemaakt door middel van fiersichten en parelsnoeren in het plan 'NO FRYSLAN. TOP lokaasje tusken de marren'. Dit plan heeft veel raakvlakken met de uitwerking van de visie.

2.7 Economische orde

Zoals ook blijkt uit de analyse van het Sociaal Economisch Masterplan heeft de regio geen sterke economische positie. Het plan rept over de relatief ijle economie door een kleine en relatief weinig koopkrachtige eigen afzetmarkt. In aanvulling daarop is bovendien sprake van een hoofdzakelijk kleine bedrijvigheid met weinig werkgelegenheid voor hoger opgeleiden. Deze algemene lijn geldt ook voor de

⁴ De Stuurgroep Lauwersmeer wordt gevormd door de provincies Fryslân en Groningen en de gemeenten De Marne, Dongeradeel en Kollumerland c.a

toeristisch-recreatieve sector. Deze sector kenmerkt zich door veel kleine bedrijven met weinig kapitaalcracht voor investeringen. In de regio heerst een zekere angst om grote investeringen te doen. Waardoor grote investeringen ook niet snel zonder impulsen van buitenaf plaats vinden. Daarbij is ook van de meeste ondernemingen de ambitie laag en de bescheidenheid groot, het is 'best genôch'. Daartegenover staat wel een ongebreidelde handelsgeest gecombineerd met een sterke 'handen uit de mouwen' instelling.

De overheden in de regio hebben over de hele linie geen sterke financiële positie. Overeenkomstig het landelijke beeld overheerst 'schraalhans' in ieder geval op korte termijn. Desalniettemin wordt met vereende krachten en op basis van co-financiering gezocht naar aanvullende middelen uit bijvoorbeeld het Waddenfonds en Europese subsidies.

2.8 Algemene trends en ontwikkelingen in recreatie en toerisme

In deze paragraaf staat een beknopt overzicht van de voornaamste ontwikkelingen en trends op het gebied van recreatie en toerisme welke relevant (kunnen) zijn voor de regio Noordoost Fryslân.

De bevolking in Nederland als geheel zal in de komende decennia nog enigszins toenemen, maar in de noordelijke provincies zal die daarentegen gaan afnemen. Tegelijkertijd gaat dit gepaard met een afname van het aantal jongeren en een forse toename van het aantal ouderen.

De laatste decennia is het opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking beduidend gestegen. Datzelfde

geldt voor de individualisering en emancipatie. De consument is hierdoor kritischer geworden en doelgroepen zijn steeds verder gesegmenteerd geworden. Niet alleen het gedrag maar ook de groepssamenstelling waarmee activiteiten en vakanties worden ondernomen zijn wisselend. Dit vraagt om een divers en flexibel recreatief aanbod. Samengesteld, op maat gemaakt productaanbod is dus van groot belang. In het verlengde van deze ontwikkeling als ook vanuit een neo-liberaal perspectief treedt de overheid langzaam maar terug om de burger meer ruimte en verantwoordelijkheid te geven.

In het algemeen is er meer aandacht voor gezondheid en het persoonlijk welbevinden; de "kwaliteit van het leven". Dit uit zich in de toeristisch-recreatieve sector door de opkomst van wellnesscentra, hogere uitgaven voor goed eten en drinken en het gebruikmaken van comfortabele voorzieningen. Zorgtoerisme is hierbij een markt in ontwikkeling. Ook de belangstelling voor authenticiteit, streekproducten, kunst, cultuur en evenementen neemt toe.

Wat betreft vrijetijdsgedrag worden wandelen en fietsen in een natuurlijke omgeving het meest ondernomen. Dit zijn constante waarden in de vrijetijdsbesteding gedurende vele decennia. Daarnaast nemen de nog sportievere vormen (30 minuten bewegen per dag) van recreatie toe. De verwachting is dat deze trend zich doorzet, met name ook onder de ouderen in de samenleving.

Hoewel Nederland thans in een recessie verkeert, lijkt het welvaartsniveau hoog te blijven waardoor uitgaven voor vrije tijd meer kritisch worden beschouwd maar onverminderd hoog zullen blijven. Wel zal de toerist in deze tijd waarschijnlijk (tijdelijk) meer voor

Nederland als bestemming kiezen. Dit zal zeker voor de korte en tweede vakanties gelden. De vakanties zullen daarnaast wat korter en minder 'uitbundig' worden.

De informatie overdracht via internet groeit door. De keuzemogelijkheden en daarmee de concurrentie zullen daardoor verder toenemen. Des te belangrijker wordt het om een gebied goed en zoveel mogelijk via internet te marketen en te promoten.

Geïnitieerd vanuit Europese besluitvorming zal de sociaal-economische positie van de landbouw ingrijpend gaan veranderen. Deze kentering is reeds zichtbaar en dwingt veel agrariërs tot een ingrijpende heroriëntatie. Een van de gevolgen is een zoektocht naar alternatieve bronnen van bestaan. Recreatief-toeristische dienstverlening vormt één van de mogelijkheden, een dienstverlening die overigens niet alleen aan agrariërs is voorbehouden.

Verduurzaming van het maatschappelijk bestel is meer dan een trend. Het wordt meer en meer gezien als een basisgegeven. Bij waterrecreatie resulteert dit onder meer in ander materiaalgebruik, duurzame bronnen van energie (elektrisch varen) en andere organisatie van afvalstromen. Ook stijgt de vraag naar streek-eigen en duurzame producten.

2.9 Trends in de watersport

In de recreatievaart is de laatste jaren een aantal trends waarneembaar. Hieronder volgt een opsomming van de belangrijkste trends die relevant zijn voor Noordoost Fryslân.

2.9.1 Waterrecreanten en hun gedrag

De afgelopen tien jaar laat het aantal bootvakanties in Nederland een dalende trend zien. Vooral het aantal vakanties met een eigen boot. Vakanties met een huurboot (in zowel binnen- als buitenland) laten enige toename zien. Recent onderzoek naar Jeugd en watersport in Fryslân laat ook bij dagactiviteiten een dalende trend van watersporten zien. Motorboot varen lijkt de enige uitzondering in deze.

Een andere zichtbare trend is dat het aantal vaarbewegingen afneemt maar juist de verblijfsduur in havens toeneemt. Daarbij is de boot vaak in gebruik als 'verlengd terras' of 'caravan'. Met dit toenemende verblijf in de havens neemt de vraag naar goede voorzieningen en een aantrekkelijke omgeving toe. De waterrecreant heeft behoefte aan variatie en afwisseling in de watersportvakantie en zoekt deze afwisseling ook in variatie van activiteiten op de wal. Daarvoor heeft een toenemend aantal recreanten een fiets mee aan boord.

Over het algemeen worden de schepen langer (gemiddeld 9,6 m) dieper, hoger, luxer en comfortabeler;

- Er is meer bedieningsgemak; rolsystemen voor zeilen, elektrische lieren, navigatiesystemen als routeplanners
- Comfort benedende; stromend warm water, computer, kachel, Nespresso en magnetron
- Bij dagsloepen ook een keukentje en toilet
Dit toenemend comfort aan boord draagt bij aan seizoenverlenging. Mede door het comfort, de toegenomen zeewaardigheid van schepen en toenemend ICT en goede apparatuur aan boord is er een trek naar open water. De zeewaardigheid van de bemanning neemt evenwel niet toe waardoor er sprake is van een steeds toenemend aantal reddingen

van de KNRM. Daarnaast staat in de top-3-ergernissen onder watersporters het 'niet kennen van de vaarregels'.

De gemiddelde leeftijd van de watersporter neemt toe. Elke negen maanden wordt de watersporter een jaar ouder en groeit de groep 65+. Daarbij maken veel senioren de overstap van zeil- naar motorboot. Deze groep is vanuit de zeilsport vaak wel bekend met 'groter' water en 'durft' dit ook met de motorboot bij geschikt weer op te zoeken.

Het surfen is weer "hot" binnen een jonge nichemarkt. Met name het kitesurfen of andere thrill seeking vormen van watersport.

Ook is er sprake van een toenemend aantal riviercruises die vooral het IJsselmeer en Noord-Holland in hun routes opnemen.

2.9.2 De vloot

Er is sprake van een lichte afname van de groei in boten in totaliteit. Oorzaken: economische situatie en de vergrijzing. Binnen de vloot is een toename te zien van elektrisch en hybride vaartuigen en sloepen bij de eigen woning. Eveneens neemt het aantal oude kleine beroepsvaart schepen toe. Deze schepen zijn omgebouwd en geschikt gemaakt voor de recreatievaart. Specifiek in de regio werd een toename gesignaleerd van sportvisboten (4 tot 6 meter aluminium) waardoor meer behoefte ontstaat aan trailerhellingen.

Een verschuiving is gaande van eigen bezit naar andere vaarvormen. Er ontstaan nieuwe vormen van verhuur zoals abonnementen in plaats van eenmalig huren: www.vaarzonderzorgen.nl. Maar er is ook een

verschuiving naar nieuwe vormen van bezit; bijvoorbeeld met een groep vrienden of familie, of onbekenden: www.sloepdelen.nl en www.flexyachts.nl.

2.10 Ontwikkelingen in de omringende regio's

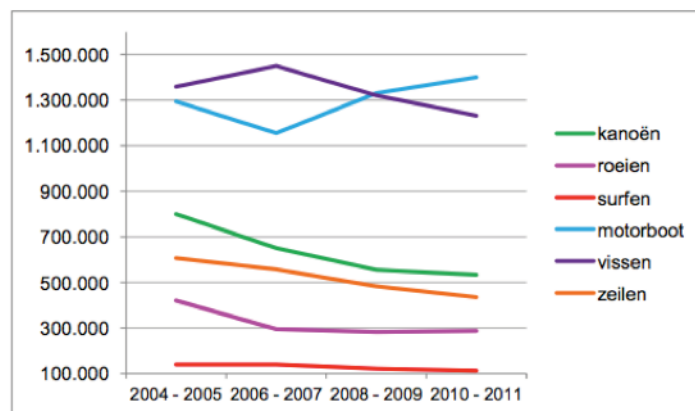
In de gehele noordelijke regio van Harlingen tot de Duitse grens en verder (Eems-Dollard Regio) is een ontwikkeling gaande om steeds meer de kleinere vaarwateren die vroeger ooit zijn aangelegd voor turfscepen, beurtschepen en groentepramen weer bevaarbaar te maken.

2.10.1 Noordelijke elfstedenvaarroute

In 2005 is gestart met het bevaarbaar maken van het noordelijke deel van de Elfstedenroute. Deze vaarroute is in de zomer van 2013 volledig te bevaren door pleziervaartuigen met een maximale diepgang van 1,3 meter en maximale hoogte van 2,4 meter. Het

Trends en ontwikkelingen waterrecreatie

- Dalend aantal bootvakanties en dagactiviteiten in Nederland
- Vaarbewegingen nemen af en verblijf in havens neemt toe.
- Schepen groter en luxer
- Toename elektrische en hybride schepen
- Toename sportvisboten en sloepen
- Gemiddelde leeftijd watersporter stijgt
- Senior stapt over van zeil- naar motorboot
- Verschuiving van bezit naar nieuwe vaarvormen; gedeeld bezit en verhuur
- Toename riviercruises

Afbeelding 2.1: Ondernomen dagactiviteiten van Nederlanders buiten de vakantie om (Bron NBTC-NIPO Research in Waterrecreatie Advies 2012)

deel vanaf Bartlehiem naar de finish, dat ook langs Aldtsjerk gaat, was in 2012 gereed. Op 21 april 2012 is in Aldtsjerk feestelijk de nieuwe haven geopend. Het havenkantoor wordt beheerd en geëxploiteerd door Dorpsbelang Aldtsjerk. Er zijn ook oplaadpunten voor elektrisch varen en er is een promotiefolder vaarroute NO Fryslân gemaakt.

De noordelijke Elfstedenvaarroute bestaat uit drie deelprojecten:

1. De basis infrastructuur van bruggen, sluizen en vaarwegen aangevuld met oevers- en kadeprojecten
2. Natuur Plus: versterken van het leefgebied van bepaalde soorten, ecologische samenhang en aquatisch ecosysteem. Hierbij is de blik gericht op relaties met de Waddenzee
3. Regio in Actie (RiA): komen tot een samenhangend toeristisch product rondom de Noordelijke Elfstedenvaarroute. RiA is een initiatiegroep met daarin onder andere vertegenwoordigers uit dorpsbelangen, (toeristische) ondernemersverenigingen, watersportorganisaties, vereniging van rondvaartboten (FRO), Staatsbosbeheer/Fryske Gea, de Marrekrite, ANWB en Sportvisserij Fryslân

2.10.2 Waddenkusttoerisme

Enkele jaren terug heeft de Waddenzee de UNESCO werelderfgoedstatus gekregen als terechte kroon op de bijzondere landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten van deze kustregio. In samenwerking met de Deense en Duitse overheden wordt aan een duurzame toeristische strategie gewerkt om de kwaliteiten van de Waddenzee te behouden en waar mogelijk te versterken. Daarnaast is door de gemeenten op de Waddeneilanden aan de provincie gevraagd de uitdaging aan te gaan om ook te investeren in het toerisme naar de Wadden. De titel en deze uitdaging

vormen de opmaat om tot een toeristisch programma te komen voor de gemeenten gelegen aan de Waddenzee-kust. Het Toeristisch Programma Friese Wadden wordt in de tweede helft van 2012 opgesteld en beoogt duurzame toeristische ontwikkeling in de Friese kustgemeenten van Harlingen tot Lauwersmeer.

2.10.3 Relatie met watersport in Drenthe en Groningen

Provincies Groningen en Drenthe zijn bezig om watersport verder te ontwikkelen. In samenwerking met Fryslân en met Duitsland is actief gewerkt aan een grensoverschrijdend toervaartnet: 'Varen in het land van turf en honing' waarvan in 2013 de ontbrekende verbinding Erica-Ter Apel gereed komt. Aanvullend op dit toervaartnet vinden ontwikkelingen plaats in Groningen om vanuit het Waddenfonds een 'Vaarcircuit om de Noord' uit te werken. In het Noordelijk Westerkwar-tier is tevens sprake van een ambitie voor de water-sport door ontsluiting van de 'Zijlen'. Een eerste start wordt gemaakt met de opwaardering van de Lauwers en Visvliet. Ook in het oostelijk deel van Groningen zijn grote ambities op het gebied van waterrecreatie. Daar is de vaarverbinding rondom het Oldambtmeer nadrukkelijk in beeld waarbij een doorvaarthoogte van 3,75 meter wordt nagestreefd. Deze hoogte is onder meer van belang om aansluiting te houden met de Duitse watersportmarkt.

Sterkte

- Karaktervol divers landschap (wouden, coulissenlandschap, open weilanden, luchten, Waddenkust en -zee) interessant voor de waterrecreant
- Nationale Parken, Nationale landschap en Werelderfgoed Waddenzee in of grenzend aan regio.
- Authentieke kleinschalige cultuurhistorie en dorpen.
- Campervvaarders die het achterland willen ontdekken
- Waterrecreant is actieve senior met tijd.
- De overheid vervult een stevige voortrekkersrol en biedt veel beleidsmatige ruimte voor toeristische ontwikkeling.
- Ondernemende bewonersgroepen
- Staande Mast / Lits Lauwersmeer routes
- Bestaande watersportactiviteiten en -ontwikkelingen langs routes en in watersportkernen.

Zwakte

- Regio kent geen sterke toeristische traditie noch ontwikkeling in voorzieningen, organisatie en routestructuren.
- Denken en handelen is op veel plaatsen van het water afgekeerd.
- Weinig horeca en verblijfsaccommodatie aan het water.
- Zelfvoorzienende watersporter
- De thuismarkt heeft een bescheiden omvang en is niet kapitaalkrchtig.
- Zwakke financiële positie overheid
- Regio heeft geen actieve regiodekkende organisatie van ondernemers en is versplinterd in promotie

Kans

- Water is geomorfologische drager van en cultuurhistorisch bepalend voor het gebied.
- Regio heeft potentie voor complementair vaargebied ten opzichte van bestaande aanbod.
- Omringende regio's zetten ook in op waterrecreatie, wat een sterkere nationale en internationale positie kan geven.
- Trend watersport: gepensioneerde waterrecreant is ondernemend en stapt over van zeil naar motorboot
- Trend watersport: toenemende verblijfsduur in havens.
- Trend watersport: zeilboten neemt af, aantal motorboten neemt toe
- Trend recreatie algemeen: toenemende aandacht authenticiteit.
- In beleid wordt recreatie en specifiek waterrecreatie als een economische drager gezien.
- Ontwikkelkansen in zachte infrastructuur (zoals arrangementontwikkeling, informatieverstrekking)

Bedreiging

- Aanbod (vaarwegen, aanlegvoorzieningen, vertier en vermaak) is nog van onvoldoende kwaliteit.
- Investerings nodig van overheid en ondernemers, op korte termijn beperkte financiële middelen beschikbaar.
- Ondernemers niet sterk verenigd en weinig samenwerkingsbereidheid.
- Afname in watersport breed door economie en vergrijzing

3 Analyse

Het vertrekpunt is een regio die van oudsher vervlochten was en is met water. Noordoost Fryslân is gelegen tussen meren en aan zee, dooraderd met waterwegen en door de mens aangevuld met trek-, op- en doorvaarten. Veel water is in de vorige eeuw verdwenen en aan het zicht en de beleving onttrokken.

Op dit moment is het aanbod in de regio Noordoost Fryslân te gering en onvoldoende verbonden om zich als volwaardige bestemmingsregio te doen gelden. Ook voor het langer vasthouden van doorgaande scheepvaart zijn - zeker langs de staande mast route - te weinig attractieve aanlegmogelijkheden en is er weinig tot geen aansluiting met landrecreatieve mogelijkheden. Daarnaast is de recreatieve sector nu versnipperd en weinig gericht op het samen de schouders er onder te zetten. De regio kent geen sterke toeristische traditie noch ontwikkeling in voorzieningen, organisatie en routestructuren. Tegelijkertijd ademt het gebied aan alle kanten water en de verbinding en ontwikkelingsmogelijkheden met

water uit. Daarbij kan de liefhebber en geïnteresseerde in Noordoost Fryslân zijn hart ophalen aan de rijke cultuurhistorie die redelijk ongeschonden bewaard gebleven is. Ook herbergt de regio een diversiteit in natuur van wâlden, coulissen, veen- en kleigebied. Daarbij heeft het drie nationale parken, een nationaal landschap en de wadden als cultuurhistorische erfgoed gelegen aan waterwegen binnen handbereik. Ook is een sterk punt van de regio de opvallend veel en positieve dynamiek rond georganiseerde 'burger' initiatieven. In potentie kan Noordoost Fryslân uitgroeien tot een toeristische bestemming voor de 'kruisende watersporter'.

Noordoost Fryslân kan daarmee voor de waterrecreant een hele complementaire vaarregio zijn in aanvulling op het Friese Merengebied en de omringende regio's als Oost Groningen en Kop van Overijssel. Maar om de potentie te benutten moet er nog wel heel wat gebeuren. Zowel in het water als op het land.

Het woord wat dan het meest pregnant naar voren komt is **verbinden**:

- Verbinden van ondernemers
- Verbinden van land en water
- Verbinden van informatievoorziening
- Verbinden van waterwegen

Samengevat zijn tal van praktische maatregelen nodig. De regio moet investeren in de infrastructuur van routes zowel op land als water. In de promotie dienen ondernemers een veel grotere rol te nemen, bij voorkeur 'the lead', om samen een aantrekkelijk product aan te bieden en ook de regio beter voor het voetlicht brengen. Immers onbekend maakt ook onbemind. De derde pijler onder de toeristische ontwikkeling is een levendige dynamische regio; 'er moet iets te doen en te zien zijn'. Vaarwegen naar dorpen gaan met name functioneren wanneer aan het einde ervan een aantrekkelijke bestemming is waar iets te beleven valt zoals een evenement(je), een gezellig onderkomen en/of een tocht over de Wadden.

Afbeelding 5.1: Identiteit Noordoost Fryslân

4 Toekomstbeeld waterrecreatie in Noordoost Fryslân 2025

4.1 Inleiding

De vergaarde input uit gesprekken, discussies, het denken in scenario's, rapporten, trends, eigen inzichten en het 'Atelier Toekomstbeelden' is in dit hoofdstuk vertaald naar het Toekomstbeeld voor waterrecreatie in 2025. De spreekwoordelijke stip op de horizon van waterrecreatie in Noordoost Fryslân is hiermee geplaatst. Dat is het doel waar de gehele regio zich als vaarbestemming naartoe wenst te ontwikkelen. In het volgende hoofdstuk wordt het Toekomstbeeld uitgewerkt in verschillende strategische thema's. Dit zijn tevens de onderleggers om te komen tot realisatie van het Toekomstbeeld door tal van concrete projecten.

4.2 Identiteit

Aan de basis van het Toekomstbeeld staat de identiteit van de regio. Om die te achterhalen is aan geïnterviewde vertegenwoordigers iedere keer de vraag gesteld of men in ken- en steekwoorden deze identiteit zou kunnen duiden. Daarnaast is met

eenzelfde alertheid gelezen door rapportages, websites en andere geschriften. Het totaal van woorden dat bij herhaling door verschillende personen is uitgesproken en teruggevonden, is weergegeven in de afbeelding, weergegeven op de vorige pagina.

Het beeld dat uit het pallet aan woorden naar voren komt, is een diverse regio;

- groots in luchten en landschap;
- smûk in cultuur en kernen;
- verbonden aan de wouden, het water en de Wadden;
- bescheiden maar eigengereid van aard.

Voorname identiteit vormt een belangrijke bron voor bespiegeling en straks ook beoordeling van projecten met name om te bepalen in hoeverre deze passen dan wel geweld doen aan de identiteit van de regio.

Identiteit van een regio is overigens geen star begrip. Het is voortdurend aan beïnvloeding onderhevig maar

is tegelijkertijd door de decennia heen een constante en gemeenschappelijke noemer.

4.3 Vaarwegennetwerk

De regio Noordoost Fryslân beschikt over een kwalitatief goed vaarwegennetwerk, dat minimaal geschikt voor motorboten (Dm, doorvaarhoogte 2,5 m). Omdat de regio onderdeel is van het (internationale) vaardoel Noord Nederland zijn enkele cruciale vaarwegen ook geschikt voor grote motorboten (Cm, doorvaarhoogte 3 m). Het bestaande vaarnetwerk in de regio is uitgebreid met een extra verbinding tussen de Lits-Lauwersmeerroute en de Staande Mastroute door het Bûtenfjild en een extra verbinding tussen Noordoost Fryslân en de Friese Meren door Achtkarspelen. Daarnaast zijn enkele opvaarten in de regio gerevitaliseerd. Hierdoor zijn in de regio meerdere routes van circa vier uur te varen en wordt ook de dynamiek en leefbaarheid in de kleine kernen gestimuleerd.

De campervaarder

Een campervaarder heeft gelijk een camperaar op het land veel praktische voorzieningen mee aan boord; mogelijkheden voor koken, overnachten maar ook fietsen, wandelschoenen en visgerei. Varen is vooral bedoeld om een gebied te ontdekken. De campervaarder vaart een kort tochtje van een paar uur en meert dan aan om of lekker aan boord te relaxen of om het achterland te verkennen. Het zelfvoorzienende karakter draagt bij aan het gewenste vrijheidsgevoel, geen verplichtingen maar lekker ontspannen genieten van rust en ruimte maar ook van gezelligheid en gezelschap. De campervaarder is in essentie wel self-supporting maar daarbij wel sterk gericht op voorzieningen en activiteiten aan de wal; fietspaden, musea, horeca en attracties. Is de verblijfsplek aangenaam en interessant dan wordt de verblijfstijd verlengd. Campervvaarders varen vooral op motorboten van diverse pluimage van kruiser tot cabinsloep.

Campervaarder en sloepenvaarder indicatorsoort

Als het waterrecreatieve product voor de hoofddoelgroepen op orde is, dan zullen andere doelgroepen in hun kielzog meervaren en vervolgens aangenaam verteren en verblijven. Een goede basis staat ook open voor de doelgroepen van morgen die we vandaag nog niet kennen. Zoals bijvoorbeeld de HotTug (combinatie houtgestookte hot tub & een bootje).

De sloepenvaarder

De sloepenvaarder vaart liefst een dagtocht van een uur of zes waarvan er vier varende worden doorgebracht. De overige twee uur zoekt hij 'verteen' en 'vermaak' aan de kant. De sloepenvaarder zoekt graag 'drukte' en gezelligheid' op in dorpen en stadjes. Ook omdat de sloepenvaarder over het algemeen weinig voorzieningen aan boord heeft en dus afhankelijk is voor voorzieningen aan de wal waaronder een verblijfsaccommodatie.

4.4 Doelgroepen

De provincie Fryslân is een watersport provincie bij uitstek waarbij het gebruik van het vaarwater op grond van de kwaliteit en aard der vaarwegen gedifferentieerd is. Het Friese Meren gebied trekt vooral de sportief zeilende en varende watersporter die de drukte en bedrijvigheid in het gebied als gezellig ervaart. Kijkend naar de regio Noordoost Fryslân met al haar kwaliteiten en mogelijkheden, dan liggen daar andere accenten. De waterrecreanten ervaren de regio als contramal van het drukkere merengebied. Het open gebied geeft de waterrecreant een gevoel van vrijheid dat past bij het onthaasten in de vakantietijd. Daarnaast biedt het karaktervolle landschap met de oorspronkelijke kleinschalige cultuurhistorie de waterrecreant de mogelijkheid het gebied echt te ervaren en beleven.

Het gebied leent zich in potentie voor de campervaarders als grootste doelgroep en de sloepenvaarders⁵ als nog breder te ontwikkelen markt. Zoals de trends laten zien (paragraaf 2.9), zijn dit ook de doelgroepen die binnen de watersportsector nog enig groeipotentieel kennen. Voor beide doelgroepen betekent een dergelijke aanwijzing tot prioritaire doelgroep dat vervolgens het aanbod, de faciliteiten en voorzieningen verder aangepast dienen te worden om voor deze doelgroepen een zo aantrekkelijk waterrecreatief aanbod te realiseren.

De keuze voor deze prioritaire doelgroepen neemt evenwel niet weg dat ook ruimte geboden wordt aan

nieuwe ontwikkelingen. Immers, er zijn de nodige ondernemers met ambitie maar ook de markt is en blijft volop in beweging en het beleid en de koers dient daar op aan te sluiten.

Een keuze voor de doelgroepen camper- en sloepenvaarder laat zich in ruimtelijk gedrag vertalen. Een gemiddelde dagtocht van een sloepenvaarder kent een tijdsbesteding van 6 uur. Daarvan vaart deze doelgroep zo'n vier uur en wordt veelal 2 uur niet varend doorgebracht. Met een gemiddelde vaarsnelheid van ca. 6-8 km per uur is de actieradius op een dag dus 25-30 km. Daarmee kan de gehele regio redelijk snel (diagonaal) worden doorkruist. Deze doelgroep is echter geen kilometervreter maar zoekt en vindt het vertier op de wal. Het veelal ontbreken van voorzieningen aan boord maakt dat dorpjes, restaurants en winkels naast een welkome ook een noodzakelijke afwisseling bieden. Deze voorzieningen dienen zich dan idealiter op zo'n twee uur afstand varen van elkaar aan te dienen.

De campervaarder heeft een gelijke of iets hogere vaarsnelheid maar vaart veelal niet heel lang op een dag. Na twee tot drie vaaruren zoeken ze een attractief plekje om te relaxen of de omgeving te verkennen. Het struinen en verkennen van een gebied is zeker zo belangrijk als vaarmijlen maken. Deze groep is dan ook sterk gericht op walvoorzieningen om het achterland nader te verkennen. Is het aantrekkelijk dan resulteert het veelal in een 'dagje liggen'.

Zowel voor de camper- als de sloepenvaarder dienen onderweg punten te zijn waar de recreant kan aanleggen voor een spreekwoordelijk gezellig kopje koffie, een fietstocht, de boodschappen of de bezichtiging van een attractie.

Naar leeftijd gemeten is de verkozen doelgroep een wat oudere met een groot aantal 55-plussers en gelet op de demografische verhoudingen in Nederland zeer kansrijk. Het betekent eveneens dat een duurzaam verbond met deze doelgroep een grote mate van zorg impliceert. Ofschoon vitaal heeft deze doelgroep een grotere alertheid op en behoefte aan toegankelijkheid, gastvrijheid en op maat gemaakte kwaliteit van voorzieningen. De zorg voor deze doelgroep met toenemende beperking krijgt zijn vertaling in begeleiding, medische verzorging, toegankelijkheid van accommodaties en adequate informatie-verstrekking hierover.

Zoals eerder aangegeven kent de regio naast de hoofdgebruikers camper- en sloepvaarder nog verschillende 'subgroepen' die eveneens kansrijk zijn om meegenomen te worden. Deze groepen wacht eveneens een gastvrij onthaal. Door op enkele punten ook voor deze doelgroepen speciaal ingerichte voorzieningen te realiseren worden ook deze doelgroepen verleid tot een langer verblijf in de regio. Dit zijn onder meer:

- De sportvisser
- De kanovaarder
- Rondvaartbedrijven
- (Kite)surfers
- Vogelaars
- Zwervers; Staandemast route gebruikers
- Zeilers in het Lauwersmeer- en Waddengebied
- Camperaars

Deze (sub)doelgroepen zijn watergebonden met een specifieke focus op bepaalde aspecten en kwaliteiten van het landschap voor hun activiteit. De camperaars en vogelaars passen in zekere zin ook in dit overzicht aangezien hun voorkeuren sterk uitgaan naar een spotlocatie en/of overnachtingsplek aan het water.

⁵ De betiteling en beschrijving van campervaarder en sloepenvaarder zijn afgeleid uit onderzoeken van Noordpeil, landschap en stedenbouw en de RECRON InnovatieCampagne (RIC) gecombineerd met expert judgement.

Voorbeelden van camper- en sloopenvaarders

4.5 Een groter verband

De regio bevindt zich centraal in de watersport-bestemming Noord Nederland die sterk in ontwikkeling is. Daarom zijn met de omringende vaarregio's aantrekkelijke verbindingen gerealiseerd. Dit zijn de Noordelijke Elfstedenvaartroute, Friese Meren, Turfroute, het Westerkwartier met verbinding naar Oost Groningen en de Waddenzee. Door de overstap van zeil- naar motorboot is varen op 'groot' water de toekomstige motorbootvaarder niet vreemd. In combinatie met een comfortabel goed geoutilleerd schip is deze dan ook zeker geïnteresseerd in het vaarcircuit Holwerd, Ameland, Schiermonnikoog, Lauwersmeer.

De regio ontvangt, naast waterrecreanten uit de eigen en omringende gemeenten, ook een toenemend aantal bezoekers van 'buiten'. Dit is een combinatie van eigen bootbezitters en huurders die Noord Nederland als vaarbestemming hebben gekozen. In de bezoekers van buiten de regio schuilt een groot potentieel. Dit potentieel bevindt zich onder boothuurders in bijvoorbeeld het Friese Merengebied die eens een andere regio willen verkennen maar ook eigen bootbezitters uit Groningen, Kop van Overijssel, Flevoland, Drenthe of Utrecht en Noord Holland die de vaarten in Noord Nederland willen verkennen. Met de koppeling van diverse vaarten in de noordelijke regio ontwikkelt zich voor watersporters elders uit Nederland een nieuw te ontdekken vaargebied.

Ook de Duitse markt is een breder te ontginnen markt. Het karakter van het gebied sluit aan bij de Duitse watersporter. Daarnaast verbeteren de verbindingen over water (via Groningen en Turfroute) en land (Centrale As) waardoor het gebied ook interessanter wordt. De Scandinavische markt is van

geringe omvang. Deze watersporters uit de Noordepese regio moeten zeker op de staande mastroute gastvrij ontvangen worden maar is niet een doelgroep waar de regio zich op moet focussen.

Een tweede potentieel schuilt wellicht in de internationale markt van Nationaal Park bezoekers en Werelderfgoed bezoekers in relatie met Eelde Airport. Wat betreft waterrecreatie is een mondiale waarschijnlijk markt niet een domein waar alle aandacht en energie naar uit moet gaan. Wel is het goed aansluiting te houden met de bredere toeristische-recreatieve ambitie om Noord-Nederland als internationale vakantiebestemming te ontwikkelen.

4.6 Verbinden water en land

Rond het vaarwegennetwerk is een mix van kwalitatief goede aanlegmogelijkheden variërend van vrije ligplaatsen in de natuur, afmeermogelijkheden bij dorpen en kernen en ligplaatsen in jachthavens.

De aanlegmogelijkheden zijn meer dan een veilige plek voor afmeren. Het zijn Blauwe Toeristische Overstappunten (TOP's) waar de vaarweg multimaal gekoppeld is aan fiets- en wandelroutes. Op de helft van deze punten zijn ook voorzieningen zoals horeca en/of winkelgelegenheid. De aanlegmogelijkheden bevinden zich in Noordoost Fryslân op een afstand van maximaal 2 uur varen van elkaar. Daarom zijn diverse kernen opgewaardeerd, bestaande kernen versterkt en nieuwe locaties ontwikkeld. Belangrijkste is dat deze kernen hun verbinding met het water weer terug hebben. Dit kan door het terugbrengen van de waterloop in de kern maar ook door het beter beleefbaar maken van het dorp vanaf het water en vice versa. Aan de waterfronten wordt horeca in diverse

varianten gestimuleerd; van theetuin tot vlonderterras. Ook de verkoop van streek-eigen producten komt aan bod.

De te ontwikkelen punten bij de Waddenzee, Holwerd, Paesens-Moddergat en Lauwersoog vragen om een heel eigen verbinding en uitwerking. Beleving van het Wad is cruciaal en staat centraal. Net zoals bij de kernen in het 'binnenland' geldt tevens dat een levendige haven fungeert als smaakmaker en dynamisch aanjager. Een pier of een zorgvuldig ingepast wellness centrum zou mogelijk niet misstaan.

De waterrecreant die naar Noordoost Fryslân komt, wil genieten van het aantrekkelijk toeven en onthaasten op en aan het water. Hij kiest echter ook bewust voor het ontdekken van achterland. Hij heeft al veel gehoord, gezien en gelezen over de zo oorspronkelijke cultuurhistorie in combinatie met een groen lint van Nationale Landschap en - Parken en natuurlijk de Wadden. Hij weet ook dat het goed te beleven en ervaren is vanaf de boot. Vooraf heeft hij zelf al digitaal de route en de hotspots verkend. Waarbij hij positief verrast was over de aantrekkelijke evenementen die langs zijn route georganiseerd worden.

De sloepenvaarder die een meerdaagse route wil varen, weet ook dat onderweg voldoende verblijfsaccommodatie is in de nabijheid van het water. Dat de sloep is afgemeerd op een veilige plek en dat hij indien nodig gehaald en gebracht wordt naar de overnachtingsplaats. Zowel de lig- en overnachtingsplaats als het diner is via 1 digitale app te boeken naast nog steeds de mogelijkheden voor het intermenselijke gastvrije contact.

4.7 Duurzame regio

In de regio overstijgt het duurzame denken en handelen de gebruikelijke standaard. Na succesvol stimuleren door zowel ondernemers als de overheid is ieder toeristisch-recreatief bedrijf aangesloten bij Green Key, Blauwe Vlag, Waddengoud of een andere erkende certificering. Daarnaast is het duurzaam denken en doen tastbaar in een regiodekkend netwerk voor elektrisch fietsen, varen en rijden. Ook heeft de regio een absolute niche van een zeer kwalitatieve electric only route die in de diverse arrangementen een echte trekker is voor de toeristisch-recreatieve sector in de volle breedte.

4.8 Het Toekomstbeeld 2025 samengevat

"Noordoost Fryslân 2025: waar de cultuur de wal raakt en de natuur vol water zit"

Noordoost Fryslân staat op de kaart als aantrekkelijk watersportgebied. Het vaarwegennetwerk is op orde en kenmerkt zich door een dicht netwerk van vaarten en kanalen en heeft een sterke verbinding met de cultuur en natuur in het achterland. De camper- en sloepenvaarder zijn de voornaamste doelgroepen. Met het vertroetelen van deze doelgroepen varen in hun kielzog ook andere waterrecreanten die aangenaam verteren en verblijven.

5 Strategische thema's

Thema 1: Water en land verbinden

Ontwikkelen van Toeristische Overstap Punten bij water en land, Blauwe TOP's. Fiets- en wandelroutes, parels en cultuurhistorisch erfgoed in het achterland beleefbaar en bereikbaar maken voor waterrecreanten. Stimuleren horeca en verblijfsrecreatie bij vaarwegen.

Het vermaak voor de verkozen doelgroepen bestaat voor een belangrijk deel uit beleving van het landschap en natuur, ongedwongen verblijven op het water en het bezichtigen van (culturele) bezienswaardigheden al dan niet wandelend en fietsend op de wal.

Ten aanzien van de bezienswaardigheden wordt de focus gelegd bij de kwaliteiten en de Unique Selling Points (USP's) op het vlak van natuur en cultuur die het gebied al heeft. De regio moet haar parels op-poetsen en vooral beter ontsluiten voor de water-recreant. De stinsen, staten en de terpen maar ook de talrijke authentieke musea liggen nu als onbekende, onbereikbare kleinoden in de regio.

De beoogde doelgroepen zoeken een groot deel van haar vertier aan het land. Daarvoor dienen aantrekkelijke toeristische overstappunten (TOP's) te worden gerealiseerd. Blauwe TOP's zijn locaties waar vaarwegen, afmeervoorzieningen en recreatieve wandel- en fietsroutes bij elkaar komen.

De multimodale TOP's beschikken over goede aansluitingen tussen de waterwegen en de achterliggende natuurgebieden zoals de Nationale Parken en de Noardlike Fryske Wâlden.

Waar nodig dienen wandel- en fietsroutes omgelegd te worden en/of voorzien te worden van een 'aanlooproute' om ze te verbinden met bestaande fietsroutes of -knooppunten. De regio is voorzien van een gewaardeerd fietsknooppunten-netwerk dat voor een groot deel over bestaande (auto)wegen loopt. Op verschillende trajecten verdient verhogen van beleving door aanleg van vrij liggende fietspaden aandacht. Ook dienen de TOP's zoveel mogelijk uitgerust te worden met elektrische oplaadpunten voor zowel

vaartuig als vervoermiddel (elektrische fiets). Daarnaast is de minder valide waterrecreant bij de aanlegvoorzieningen een aandachtspunt. Steeds meer waterrecreanten hebben een rollator of rolstoel aan boord.

De Marrekrite-steigers nabij blauwe TOP's worden met het vaste land verbonden.

Bij voorkeur zijn de Blauwe TOP's bestemmingen waar nog meer recreatieve voorzieningen aan gekoppeld zijn: Blauwe TOP's + .

Het gaat dan om voorzieningen als:

- winkelaanbod
- horecavoorziening
- verblijfsaccommodatie
- cultuurhistorisch punt

Deze Blauwe TOP's + liggen vooral bij een jachthaven of bij een dorp of stad. Bij het ontwikkelen van de TOP's wordt zoveel mogelijk gezocht naar aansluiting bij ontwikkelingen die reeds gaande zijn.

Van boven naar beneden: Blauwe Top Sellinge, rollator aan dek, Eastermar,

Winsum, voorbeeld Blauwe TOP+

Zo biedt de uitwerking van de Mastersplannen bij Dokkum en Earnewâld en de ontwikkeling van Kollum Watersportdorp directe aanknopingspunten voor de uitwerking van Blauwe TOP's+. Ook kleinschaligere ontwikkelingen zoals bij Aldtsjerk, Eastermar Burdaard of Dokkumer Nieuwe Zijlen zijn goede voorbeelden van plaatsen die zich lenen voor een Blauwe TOP's die zijn voortgebouwd op bestaande dynamiek en kwaliteiten.

De variëteit in Blauwe TOP's en Blauwe TOP's + is hierbij belangrijk. Zo moeten er zowel voldoende passanten aanlegmogelijkheden zijn in jachthavens, als aan kades bij dorpjes of natuurlijke aanlegplaatsen zoals de Marrekrite-steigers'. Regionaal bevinden zich op dit moment kwantitatief voldoende voorzieningen in het gebied, maar op lokaal niveau zijn er onvoldoende mogelijkheden voor de waterrecreant om een keuze te maken in welke omgeving hij kan afmeren. Om het gevoel van vrijheid van varen in de regio te versterken zullen in de regio meer gevarieerde aanlegmogelijkheden gerealiseerd worden.

Waar mogelijk zal de ondernemer en de ondernemende burger worden gestimuleerd om horeca-activiteiten te ontplooiën, van theetuinen tot volwaardige restaurants, rekening houdend met hetgeen conform de marktontwikkeling daadwerkelijk mogelijk is.

Planologische ruimte zal worden geboden om ook kleinschaliger vormen van gastheerschap en onthaal te organiseren in de vorm van bijvoorbeeld huiskamercafé's.

Teneinde waterrecreatie en hieraan gerelateerd toerisme tot ontwikkeling te brengen, wordt een pro-

actief planologisch beleid gevoerd. Besluiten worden gemotiveerd op de (positieve) invloed die maatregelen kunnen hebben voor de vaarrecreatie. De Blauwe TOP's als ook andere locaties met een toeristische hoofdfunctie krijgen op voorhand een dergelijke planologische bestemming. Hetzelfde geldt voor de watertoeristische ontwikkellocaties. In het verlengde van deze bestemming zal de overheid actief opereren om de locaties en de mogelijkheden in de etalage te zetten.

Aansluitend op de behoefte van de doelgroepen is de ontwikkeling van wellness-voorzieningen. Daarvoor worden op verschillende locaties, afhankelijk van ondernemerschap en vraag, mogelijkheden geboden.

Eerder genoemd is de aandacht voor minder valide watersporters bij Blauwe TOP's. Naast aandacht voor toegankelijkheid is ook aandacht voor zorg in brede zin van belang. Te denken valt aan verpleegkundige handelingen of mogelijkheden als een nierdialyse behandeling. Het biedt een meerwaarde als de regio watersporters kan 'ontzorgen' door deze zorgbehoefte op te lossen. Te denken valt aan afspraken met bestaande zorginstellingen en -organisaties als thuiszorg.

Naast aandacht voor verbindingen van vaarwegen met fietsen en wandelen dient ook aandacht te zijn voor koppeling met het openbaar vervoer. De regio heeft niet veel echte slechtweer voorzieningen buiten onder meer Dokkum maar heeft wel de bestemmingen als Franeker, Leeuwarden en Drachten in haar nabije omgeving.

Het verblijf van rondvaartboten kent een eigen dimensie. Hun arrangementen zitten in een strak

tijdsframe dat is gebaseerd op beschikbaarheid van voorzieningen als steigers, nabijheid en bezichtiging van attracties, 'laden en lossen' van toeristen en 'laden en lossen' van water en afval. Daartoe dienen op strategische locaties dergelijke faciliteiten ontwikkeld te worden teneinde het rondvaarttoerisme verder te stimuleren.

Campervvaarders hebben veelal voorzieningen aan boord en hebben daarom niet direct behoefte aan verblijfsrecreatieve accommodaties maar vooral aan goede afmeerlocaties. In tegenstelling tot campervvaarders hebben sloepenvvaarders wel behoefte aan een verblijfsrecreatief onderkomen en/of zijn juist afkomstig van zo'n onderkomen. De regio voorziet maar in beperkte mate in hoogwaardige(r) verblijfsrecreatieve accommodaties nabij vaarwegen. Derhalve worden meer verblijfsmogelijkheden geschapen en ondernemers gestimuleerd om dergelijke accommodaties te ontwikkelen. Ook voor de beleving van de Wadden en voor de organisatie van evenementen waaronder bijvoorbeeld hengelsportwedstrijden, zijn een of meerdere hotels gewenst.

In aanvulling en als antwoord op lokale krimp en leegstand van woningen kunnen ook kleinschaliger accommodaties ontwikkeld worden zoals B&B of andere soorten logies.

De ontwikkeling van het thema water en land verbinden en de Blauwe TOP's plus hangt nauw samen met de uitwerking van het plan 'NO FRYSLAN. TOP lokaasje tusken de marren'. In dit plan wordt de verbinding tussen de visie "Koers op Lauwersmeer" en de ANNO gemeenten wordt gemaakt door middel van fiersichten en parelsnoeren.

Thema 2: Vaarwegen verbinden

Revitaliseren op- en doorvaarten en realiseren nieuwe verbindingen tussen de hoofdvaartroutes en naar het wad.

Om Noordoost Fryslân als vaarbestemming te betitelen heeft de regio voldoende potentie. Wel zal het bestaande vaar netwerk op strategische punten uitgebreid moeten worden en moeten slimme verbindingen gerealiseerd worden om aan deze titel recht te doen. Zo zal een vaar netwerk met voldoende dwarsverbindingen en 'vaarrondjes' ontstaan.

Een belangrijk onderdeel, nagenoeg ongebruikt aanwezig in de regio, vormen de 'opvaarten'; de historische waterwegen naar tal van dorpen in Noordoost Fryslân. Het opnieuw bevaarbaar maken en houden van deze waterwegen completeert het routenetwerk en daarmee het aanbod voor de sloepen- en campervaarder. Het brengt deze doelgroepen bovendien in allerlei plaatsen wat ter plekke voor extra dynamiek en uitdaging zorgt. De uitdaging is om daar dan ook naast overnachtingsmogelijkheden daadwerkelijk vertier en vermaak te bieden in de dorpen; het cafeetje, een wandeling, evenementen en startpunten van routes en dergelijke. Bovendien verbinden de opvaarten de regio met de Waddenzee. Daardoor kan de watersporter vanuit de havens aan het eind van de opvaarten naar de Wadden voor een bijzondere beleving.

Niet alleen de opvaarten liggen potentievol in Noordoost Fryslân, andere wateren verdienen eveneens een revitalisering. Zo is een doorvaart in Achtkarspelen een waardevolle schakel tussen Noordoost Fryslân en de Friese Meren en de Turfroute. Ook creëert het meer vaarmogelijkheden in aansluiting met Kollum Watersportdorp en het

Noordelijk Westerkwartier. De Falomster Feart vormt zowel een belangrijke schakel tussen Lits-Lauwersmeerroute en Staandemastroute als een cruciale verbinding voor de sloepenvarende Leeuwarders naar het Bûtenfjild.

De Súd Ie is eveneens een waardevolle uitbreiding van het vaar netwerk in Noordoost Fryslân vanwege de uitbreiding van vaarrondjes in het noordelijk deel van het gebied.

Voorwaarde bij het opnieuw ontsluiten van (oude) vaarwegen is dat de vaarhoogte overal op minimaal Dm-hoogte (2.50 meter doorvaarthoogte) en voor gebieden gericht op campervaarders Cm-hoogte (3.00 meter doorvaarthoogte) wordt gebracht omdat anders de toeristische potentie en toekomstbestendigheid op voorhand om zeep wordt geholpen. De hoogte van 2.50 meter geldt ook voor gebieden gericht op sloepen, mede gezien de opmars van cabinsloepen. Daarnaast is het noodzaak een goede verbinding te houden met de omringende regio's die

inzetten op hoogtes van 3.00 meter (Turfroute) en hoger; 3.50 meter (Veenvaart Erica-Ter Apel), 3.75 meter (vaarverbindingen Oldambtmeer).

Met uitzondering van de verbinding met de Wadden en de faciliteiten bij Gerkesklooster en de verbinding via de Lauwers, zijn de vaarverbindingen met de omringende regio's op orde.

Tot slot dient de brug- en sluisbediening verder verbeterd en geoptimaliseerd te worden. Voor tal van 'kruisende waterrecreanten' wordt het tempo ingegeven door het op tijd halen van de volgende brug of sluis. Dat kan op eenvoudige wijze veel makkelijker

Ferwert eind 19e eeuw

en comfortabeler worden geregeld opdat het verblijven op het water in Noordoost Fryslân daadwerkelijk synoniem wordt voor ontspanning.

Thema 3: Bijzondere bestemmingen

De regio herbergt enkele bijzondere bestemmingen die vragen om een zorgvuldige toeristische ontwikkeling met veel aandacht voor beleving. Ontwikkelingen bij bestaande watersportkernen verder uitbouwen zoals bij Earnewâld, Dokkum, Kollum, Burgum, Altsjerk en Eastermar en nieuwe ontwikkelingen stimuleren bij de Waddenkust, Wetterwâlden-Bûtenfjild en Lauwersmeer.

In eerste instantie zijn bijzondere bestemmingen voor waterrecreatie in Noordoost Fryslân die bestemmingen die al volop in ontwikkeling zijn. Zo zijn vanuit het Friese Merenproject Dokkum en Earnewâld actief met masterplannen voor de waterfronten. Vanuit Kollum wordt sterk ingezet op Kollum Watersportdorp. En langs de bestaande vaarwegen zijn diverse kernen reeds actief bezig zoals Altsjerk, Eastermar, Burdaard en Burgum. Deze ontwikkelingen zijn bij uitstek geschikt om op voort te bouwen en de regionale waterrecreatieve aantrekkelijkheid te verhogen.

Een bijzondere trekker en bron van vermaak vormen de Wadden. Het is niet alleen een belangrijk vaargebied en daarmee bestemming voor tal van watersporters maar het vormt eveneens het meest oorspronkelijke landschap en natuurgebied dat Nederland te bieden heeft. De wijze waarop de Wadden op dit moment geëtaleerd wordt, laat sterk te wensen over en vraagt om veel meer voorzieningen en mogelijkheden. Met de zeedijk als symbolische rode draad ten noorden van het plangebied, worden meer mogelijkheden geschapen voor beleving van de kwelders, uitkijkpunten maar ook verbindingen landinwaarts zodat de campervaarder vanuit het haventje in de nabijgelegen plaatsen eenvoudig naar de dijk kan lopen of fietsen.

Omgekeerd kan de wadvaarder ook op aantrekkelijke wijze de vaste wal verkennen. Daarvoor moeten aanlegvoorzieningen gerealiseerd worden aan de wadkant. Dit kan zeer divers worden ingevuld via moorings (vaste ankerboeien) een buitendijkse Marrekrite steiger of misschien wel een getijdhaven. Naast beleven is verbinden van de binnenwateren met de Waddenzee een stip die op de horizon niet mag ontbreken. De ontwikkeling van een extra haven in het Oostelijk deel van Ameland gecombineerd met een motorbootvaarder die het Wad op kan en durft, brengt het vaarcircuit Dokkum, Holwerd, Ameland, Schiermonnikoog, Lauwersoog, Dokkum nadrukkelijk in beeld.

Speerpunten in de waddenkustontwikkeling zijn Holwerd, Paesens-Moddergat en Lauwersoog. De sluiscapaciteit bij Lauwersoog zal zeker als toegangspoort vanuit het Wad moeten toenemen. Holwerd en Lauwersoog vormen de primaire poorten tot de Waddenzeeregio en verdienen verdere ontwikkeling. Paesens-Moddergat is vanuit haar historie stevig verbonden met de zee en verdient een rede ter ondersteuning van deze symboliek.

Een tweede belangrijke vaar-hotspot vormt het Lauwersmeer waarvan de beleidslijn is het versterken van de watersportfuncties en -mogelijkheden. Esonstad is een locatie met vele toeristen, waar een concentratie van dagrecreatief gebruik voor de hand ligt en dus ook mogelijk wordt gemaakt. Een ontwikkeling aan de Friese kant van het Lauwersmeer sluit goed aan bij de ontwikkelingen in Zoutkamp en Lauwersoog als toeristisch-recreatieve bestemmingen.

Hoek van de Bant is al jaren een vermaarde en gewaardeerde (kite)surflocatie en dient dus als zodanig

bestemd, ontwikkeld en beheerd te worden. Dit betekent een goede en veilige entree tot het water aanbieden, in overleg treden met de surfers over gebruik, beheer van de oevers ter plekke en ook overleg over surfdomein in Lauwersmeer en aangrenzend deel van de Waddenzee. Het toegankelijk maken van Hoek van de Bant voor surfers moet een onderdeel zijn van een totale integrale ontwikkeling voor watersport en wadbeleving. De wens vanuit deze visie voor een integrale aanpak voor Hoek van de Bant past in het Uitvoeringsprogramma opgesteld op basis van de visie "Koers voor het Lauwersmeer". In het uitvoeringsprogramma wordt door de ANNO gemeenten middels het plan 'NO FRYSLAN. TOP lokaasje tusken de marren' extra nadruk gelegd op de parels langs de belangrijkste vaarwegen en droge verbindingen in Noordoost Fryslân richting Lauwersmeer én vier fiersichten: Hoek van de Bant, Kollumeroord, Dokkumer Nieuwe Zijlen en Ezumazijl. Fiersichten zijn toekomstbeelden voor ontwikkeling.

Noordoost Fryslân heeft zo ongeveer de meest bijzondere gebiedsgrens te weten twee nationale parken (Lauwersmeer en De Alde Feanen) en het Unesco Werelderfgoed Waddenzee. Daarbinnen ligt bovendien het nationaal landschap Noardlike Fryske Wâlden en iets verder weg het nationale park Schiermonnikoog. Een betere propositie voor een eigenstandige promotie en ontwikkeling in relatie tot watersport en toerisme in het algemeen, is haast niet denkbaar.

It Bûtenfjild is één van de landschappelijke parels in de regio. Het aantakken van dit natuurgebied aan het vaarnetwerk, in combinatie met ontwikkeling voor elektrische mobiliteit van zowel rijden, varen als fietsen biedt een aantrekkelijk perspectief.

Thema 4: Onderling verbinden

Ondernemers en overheden gaan nauwer samenwerken om te komen tot kwaliteitsverbetering, gebiedsgerichte promotie en product- en arrangementontwikkeling. Kennisoverdracht en organisatie van de waterrecreatieve sector zijn speerpunten.

Ondernemers dienen samen hun schouders onder het toeristische product te zetten. Het eilanddenken dient te worden losgelaten want: eendracht maakt macht. Daarbij is het ook een meerwaarde om integraal te denken en ook nadrukkelijk de koppeling van land en water te zoeken en uit te werken. In samenspel moeten de ondernemers de kwaliteit en organisatiegraad van de toeristisch recreatieve sector verhogen.

Concurrentie is de drijvende kracht achter vernieuwing en innovatie, ook in de toeristische sector. Op geen enkele wijze zal deze kracht worden ingeperkt door consolidatie van het bestaande ondernemerschap.

De overheid zal het toeristisch-recreatief ondernemerschap stimuleren en de samenwerking faciliteren door tal van maatregelen, te denken valt aan:

- Organisatie van bijeenkomsten, contactdagen, excursies
- Coöperatie dan wel het scheppen van voorwaarden in de organisatie van cursussen, kennisoverdracht in samenspraak met ondernemers
- Het organiseren van regulier overleg met ondernemers en hun vertegenwoordigers
- Verbeteren van de organisatiegraad in de sector
- Het stimuleren van de samenwerking tussen ondernemers.

Thema 5: Promotie en positionering

Bekend maakt bemind. De regio Noordoost Fryslân is een aantrekkelijke vaarregio met goede verbindingen naar N-O-Z-W verbonden door een groen lint van Nationale Parken, Nationaal Landschap en Werelderfgoed Wadden. Ondernemers en overheden moeten dit samen uitdragen.

Onbekend en dus onbemind. Het is van groot belang dat de waterrecreant elders zich bewust is van wat de regio te bieden heeft. Promotie wordt door iedere ondernemer uitgevoerd als vanzelfsprekend onderdeel van zijn bedrijfsvoering. Gegeven dit belang heeft een gezamenlijke promotie een meerwaarde omdat dit de individuele promotie ten goede komt. In deze activiteit is het gewenst dat ook de overheid een rol vervult. Bij voorkeur wordt een promotiebeleid opgesteld voor de watersport door het toeristisch bedrijfsleven en de overheid. De volgende stap is dan om de promotie gegeven dit vastgesteld beleid uit te (laten) voeren. Het is wenselijk dat de overheid in dit verband nog een tweede rol vervult. De overheid schept de voorwaarden zodat alle ondernemers naar rato van toeristische omvang van hun bedrijf een bijdrage levert aan de collectieve promotie. Het scheppen van deze voorwaarden dient te gebeuren in nauwe samenspraak met het toeristisch bedrijfsleven.

Een derde positie die de overheid kan innemen is die van (mede)opdrachtgever aan een promotie-organisatie in aanvulling op hetgeen het bedrijfsleven reeds heeft weggezet. Feitelijk zal dit ook onderdeel van een goed uitgewerkt promotieplan zijn.

Met het organiseren van de promotie van de regio is de informatieverstrekking niet impliciet geregeld. Integendeel, het is een belangrijk afzonderlijk onderdeel van het gastheerschap en verdient separaat

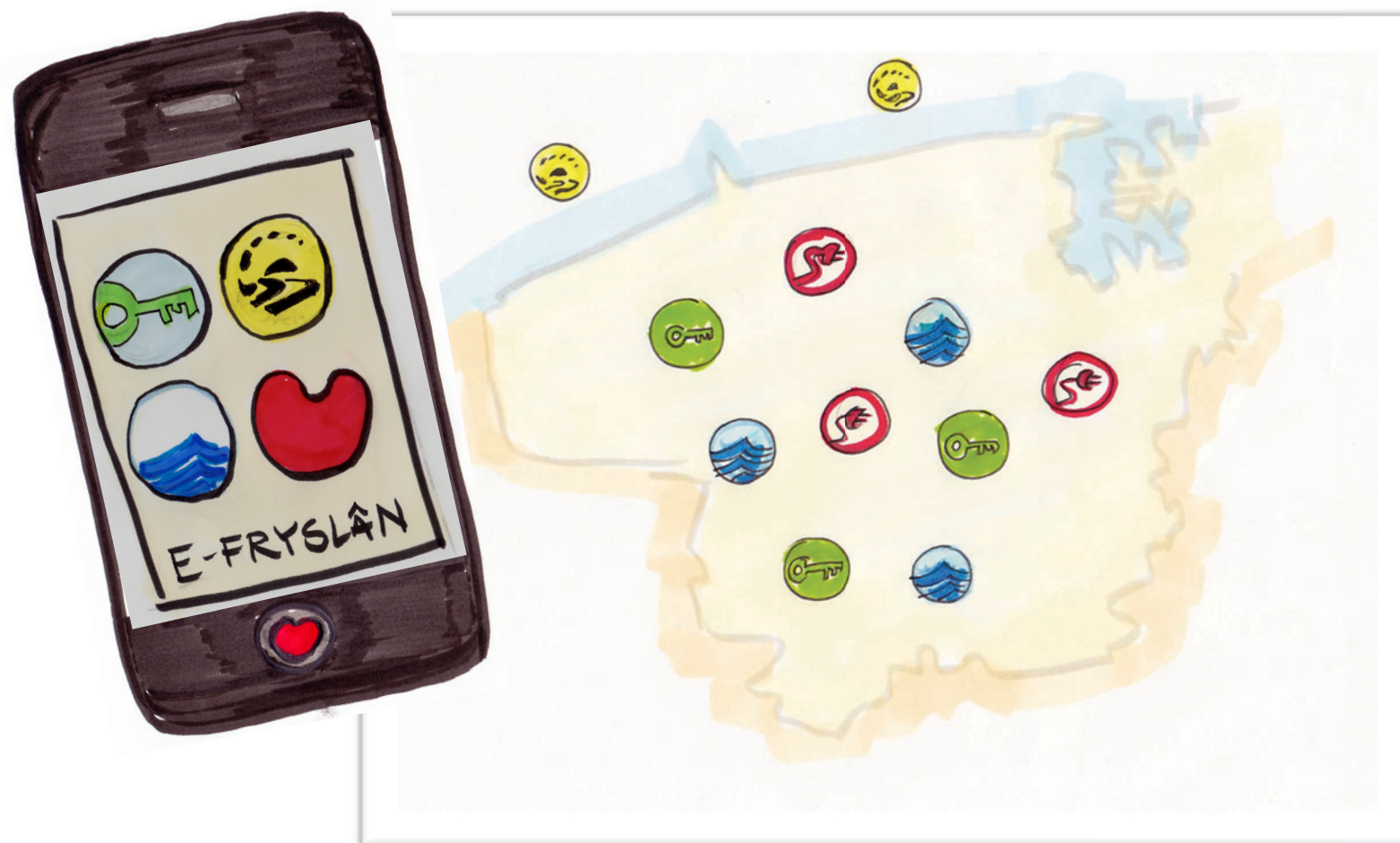
aandacht. Informatieverstrekking gebeurt op die locaties waar grote aantallen bezoekers, watersporters en andersoortige gebruikers bij elkaar komen en/of zijn. Dat zijn doorgaans watersportcafé's, jachthavens, verblijfsaccommodaties, de TOP's, enz. Gegeven de social media technieken zal een zo optimaal mogelijke voorziening worden aangeboden, al dan niet aangevuld met folderrekken, enz..

Naast het op orde brengen van een volwaardige vaarregio is vooral het positioneren van de regio van groot belang. Het benutten van de strategische ligging ten opzichte van Nationale Parken en Werelderfgoed Wadden is essentieel. Daarbij is het van belang de verbinding naar het zuiden nadrukkelijker te zoeken met de Friese Meren en Turfroute via Earnewâld om daarmee waterrecreanten vanuit de Kop van Overijssel te verleiden in Noordoost Fryslân te komen varen. Ook de waterrecreanten uit het Westerkwartier en de Eems-Dollard regio moeten op dezelfde wijze verleid worden via de Lauwers naar Noordoost Fryslân te komen. Het gaat hier niet om het realiseren van nieuwe verbindingen maar wel om het verbeteren van de bestaande met goede aantrekkelijke arrangementen en voorzieningen en goede informatie zodat het 'doorvaren' naar de regio Noordoost Fryslân een vanzelfsprekendheid is.

De diverse routes bij elkaar bieden internationaal, zeker met een toenemend belang van vliegveld en, veel potentie als totale vaarregio. Zoals nu toeristen gaan flottielje zeilen in de Middellandse zee om te genieten van zon en eilanden biedt de Noordelijke regio een fijnmazig netwerk van vaarten en kanalen stelsel waarbij de toeristen komen om al varend genieten van het authentieke cultuurhistorische landschap.

Gastvrij onthaal 't Eibertsnest,
Vogelrijkdom Lauwersmeer (Foto: Geert Voolstra)

Thema 6: Duurzame regio

Karakteristiek in de regio is het groen voortbewegen.

Noordoost Fryslân is een E-regio met E-only vaarroutes een regiodekkend netwerk van laadpunten voor fiets, auto en boot. De Blauwe Vlag, Green Key en Waddengoud zijn een norm in de toeristisch-recreatieve sector. Bestaande gebouwen zijn benut als toeristische attractie of verblijfsaccommodatie.

Duurzaamheid is eigenlijk een basisuitgangspunt bij de regionale ontwikkeling tot kwalitatieve vaarbestemming. Echter om verder te gaan dan de geaccepteerde standaard is lef en ambitie nodig. Maar het schept ook kansen.

In het keuzeproces bij consumenten speelt duurzaamheid een steeds grotere rol. Steeds vaker kijken consumenten naar herkomst of manier van werken van een bepaald product of bedrijf. Ook bij toeristen en recreanten groeit het bewustzijn over de gevolgen van het vakantiegedrag. Bij Duitse toeristen geldt, sterker dan nu nog bij Nederlandse toeristen, dat de mate van duurzaamheid van de vakantiebestemming een rol speelt bij de keuze. Inspelen op duurzaamheid en het zichtbaar maken van duurzaamheid is daarom van steeds groter belang. Keurmerken zijn hierbij een middel. In de toeristisch-recreatieve sector zijn de Green Key en de Blauwe Vlag de toonaangevende keurmerken. Blauwe vlag is het keurmerk voor schone stranden en jachthavens en Green Key voor horeca en recreatie. Specifiek in het waddengebied is het keurmerk Waddengoud voor duurzame producten en diensten uit het waddengebied. Om duurzaamheidsambities in de regio invulling te geven en voor goede profilering van de regio Noordoost Fryslân als duurzame watersportbestemming moet duurzaam ondernemen de norm worden in de toeristisch-recreatieve sector. Een

manier om dit te concretiseren en zichtbaar te maken, is het behalen van keurmerken.

De regio Noordoost Fryslân is zeer geschikt om zich te profileren als E-regio. Met een goed netwerk voor elektrisch fietsen, varen en rijden. In sommige deelgebieden zoals het Wetterwâlden-Bûtenfjild kan dit een speerpunt worden met bijvoorbeeld een electric only vaarroute. En het invullen van Blauwe TOP's als Ecoferia. Waarbij de elektro sloep/boot wordt verruild voor elektrische fiets of -car en vice versa. Een dergelijke niche kan fungeren als een ware (inter)nationale trekpleister in combinatie met de Nationale Parken en Werelderfgoed Waddenzee in de nabijheid.

Oplaadpunt Elektrisch Varen

BIJLAGEN

Bronnenlijst

Agenda Netwerk Noordoost 2011-2030, februari 2012

Agenda Netwerk Noordoost, Supplement Ferwerderadiel, juli 2012

Ambitiedocument en projectenoverzicht Watersportdorp Kollum, Kollum de wisselplaats waar land en water elkaar afwisselen. Bureau Weusthuis en Partners B.V. juli 2011

Beleidsnotitie Recreatie en Toerisme Achtkarspelen 2004-2012

Bootvakanties van Nederlanders
Onderzoek naar het vaargedrag van Nederlanders met een kajuitjacht, NBTC-NIPO februari 2010

Daarom Watersport, Kenniscentrum Kusttoerisme, 2012

Doorvaart Achtkarspelen naar de Friese Meren, Werkgroep de Wide pet 2004

Doorvaart Achtkarspelen eindrapport, Grontmij 2006

Economische potentie Elektrisch Varen in Fryslân 2015, Ecorys januari 2012

Er kan meer! Noord-Nederland als internationale bestemming. European Tourism Futures Institute, 2012

Flusterjend farre troch Fryslân, Onderzoek naar de mogelijkheden van realisatie van (gedeeltelijk) 'electric-only routes' Grontmij september 2011

Fryslân vanaf het water, beleving van ruimtelijke kwaliteit door waterrecreanten. Noordpeil, februari 2008

Gebiedskader Noordoost Fryslân 2007 - 2013. Plattelânsprojecten, 2007

Gebiedsvisie/Raamplan Bûtenfjild. Gebiedscommissie Bûtenfjild maart 2005

Gebiedsontwikkeling Bûtenfjild, Inrichtingsplan ' over de Wiel'. Dienst Landelijk Gebied januari 2009

Haring of Kuit, monitoring Lauwersmeer. Grontmij, januari 2010.

Havenvisie Wadden, verantwoord varen op het wad. Oranjewoud/Waterrecreatie Advies, 2010

Het nationaal park Lauwersmeer, tussentijds evaluatie 2011, Arcadis december 2011

Integrale visie Gebiedsontwikkeling De Centrale As "Oer weide, sompe en wâld" Projectbureau De Centrale As, Provinsje Fryslân, januari 2011

Jeugd en watersport, vier schetsen voor de watersportsector in Fryslân in 2020. European Tourism Futures Institute, 2012

Kadernotitie Recreatie en Toerisme gemeenten Dongeradeel Grontmij/Vandertuuk 2008

Koers voor het Lauwersmeer. Wissing Stedebouw en Ruimtelijke vormgeving bv. April 2012

Notitie recreatie en toerisme gemeente Kollumerland c.a. Kollumerland met Hoorizon! Dietha Paauw (afdeling VROM), januari 2004

Noordelijke elfstedenvaarroute programmabeschrijving, Weusthuis 2010

Ontwikkeling Kollum Watersportdorp Mission Statement en uitvoeringsprogramma, Gemeentelijk Kollumerland cd./Grontmij november 2012

Ontwikkeling watersport IJsselmeergebied 2010, 5 provinciale deelrapporten, Waterrecreatie Advies december 2010

PROloog Plan voor regie en ruimtelijke ontwikkeling Lauwersoog. pvanb architecten, MD landschapsarchitecten en Grontmij, 2011

Programma Lauwersoog. Gemeente de Marne, Provincie Groningen, april 2012

Recreatiedruk De Leijen, effectmeting 2011. Grontmij, januari 2012

Ruimte voor verblijfsrecreatie in het Natura 2000 gebied Lauwersmeer. A&V/Grontmij, december 2009

Sociaal-economisch Masterplan Noordoost Fryslân. Van Werven economische ontwikkeling, mei 2010

Stedebouwkundige visie Waterfront Burgum, Gemeente Tytsjerksteradiel, 2011

Toerisme in cijfers 2011, Toerdata Noord, 2011

Vaarverbinding Groningen Fryslân, verkennend onderzoek, Grontmij 2001

Vaarweg van de toekomst, trends en ontwikkelingen voor de toekomst van de recreatievaart. Kenniscentrum Recreatie, november 2010

Versterken door Verbinden, Visie op toerisme en recreatie rond de Centrale As. Grontmij/Vandertuuk, 2009

Wetterwâlden Bûtenfjild Dorpenvisie samenvatting februari 2012

Brochures

Beleven van de Sud Ie, Dongeradeel, Prv Fryslân en Wetterskip

Dwarsried Kollum, watersportgebonden Bedrijvenpark, Muller Makelaardij

Meer over Meren, nummer 23 2012

Internetsites

www.friesemeren.nl

www.erica-terapel.nl

www.hiswa.nl

www.recroninnovatiecampagne.nl

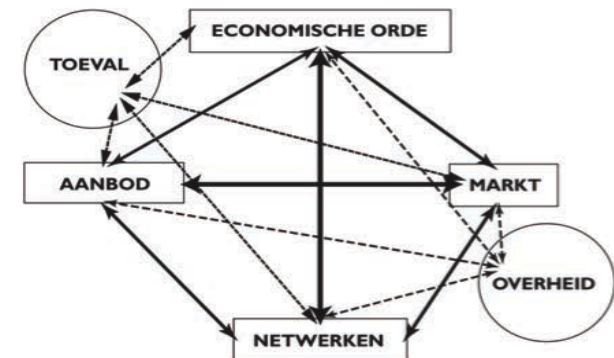
www.waddenwandelen.nl

Bijlage 1 Sterktes en zwaktes van de regio

De dynamiek in een economische sector in het algemeen is opgebouwd uit sociaal-economische factoren en hun onderlinge samenhang. Schematisch weergegeven aan de hand van de diamant van Porter. Schematisch weergegeven in afbeelding B1. Het is de 'diamant van Porter' gebaseerd op de theorieën van de econoom M. Porter.

Deze factoren en hun verbanden zijn ook binnen de toeristische sector van Noordoost-Fryslân aanwezig. De mogelijkheden en perspectieven voor het toerisme, waaronder watersport, worden bepaald door de invulling en het functioneren van de verschillende factoren. Op verschillende aspecten van een factor (bv. het aspect verblijfsvoorzieningen binnen de productiefactoren) hebben de actoren in Noordoost-Fryslân zelf invloed, op diverse andere aspecten in het geheel niet (bv. de aspecten van wet- en regelgeving binnen de factor economische orde). Uitgaand van beïnvloedbare en niet beïnvloedbare factoren is een goede basis om de kwaliteiten en mogelijkheden voor waterrecreatie en toerisme in de

regio Noordoost Fryslân te beschouwen. Deze integrale analyse geeft tevens inzicht in kansen en mogelijkheden voor bredere gebiedsontwikkeling en koppelingskansen met andere sectoren. In deze bijlagen treft u een overzicht van de inventarisatie en analyse van de diverse factoren.

Afbeelding B1: Diamant van M. Porter

Aanbod

STERK

- + Karaktervol landschap voor de 'lezer'
- + Zichtbare strijd tegen het water; dijken, terpen, pingo's
- + De luchten; "ten noorden van Westergeest gaat het gordijn open"
- + Rust en stilte; "je hoort gewoon de stilte"
- + Grenzend aan de Waddenzee, werelderfgoed en een ongekende eigen toeristische dynamiek
- + 3 Nationale parken in en/of grenzend aan de regio
- + Nationaal landschap Noardlike Fryske Walden
- + Dokkum als historische Elfstedenstad en diverse karakteristieke dorpjes
- + Leeuwarden en Drachten grenzend aan de regio met voorzieningen als winkelaanbod, bioscoop, theater
- + Staande Mastroute, staat letterlijk op de kaart
- + Lits Lauwersmeer route; vaarroute recent op hoogte en diepte gebracht en uitgebreid met aanlegplaatsen en voorzieningen
- + Dokkumer Ie als riviertje met een rijke historie en onderdeel Elfstedenroute
- + Watersportregio contramal drukke meren ZW Fryslân "als ik eenmaal Dokkum voorbij ben voel je het en kom ik helemaal tot rust"
- + Authentieke kleinschalige cultuurhistorie
- + Het is oorspronkelijk en karakteristiek, weinig invloeden of vervuiling; "er is geen witte schimmel (slecht landschappelijk ingepaste bungalowparken)
- + 'Staten en Stinzen'
- + 'Fryslân in het klein': wad, woud en water
- + Diversiteit: In de wind en uit de wind (wouden en coulisselandschap en openheid en weilanden)
- + Musea verenigd in Markant Friesland

- + Uitgestrekt bewegwijzerd wandelnetwerk met Waddenwandelen

ZWAK

- Het denken en handelen is van de Wadden afgekeerd
- Weinig koppeling land- en waterrecreatie routes
- Weinig water-land arrangementen.
- Weinig rondvaartroutes
- Gastheerschap wisselend
- Weinig samenwerking ondernemers om tot arrangementen of versterking te komen
- Brug- en sluisbediening niet klantgericht. Nu varen watersporters vaak snel door zonder aan te leggen; "anders halen we de bruggen niet en komen we niet op onze eindbestemming" En koffiepauze en spare voor passerend wegverkeer valt vaak niet samen.
- Weinig tot geen slechtweer voorzieningen
- Weinig horeca met wisselende (onbetrouwbare) openingstijden
- Weinig verblijfsrecreatieve accommodaties
- Bereikbaarheid oever vanaf water en land v.v. zeer matig, weinig aantrekkelijke overstappunten
- Staande mast route behalve in Burdaard en Dokkum weinig aanlegplekken en ook niet uitnodigend om aan te leggen.
- Door weinig aanlegmogelijkheden langs route ook geen link met achterland.
- Imagoprobleem Lits-Lauwersmeer: bij De Westereen problemen met de jeugd en bij 'de Leien stuit je op keien'.
- Geen Blauwe Vlaggen in regio, enkele Green Keys (internationale milieuerkenningen)
- Weinig mogelijkheden voor landrecreanten om het water te 'beleven' van de kant.

- Weinig (kortere) fiets- en wandelpaden langs waterwegen
- Dorpen niet meer bereikbaar via water
- Geen eigen aanlegplaatsen rondvaartboten
- 'Vaar-habitat' camper-vaarder nog beperkt

Markt

STERK

- + Actieve senior met tijd
- + Veel watersport traffic via hoofdroutes weinig op zijroutes
- + Campervaarders; hebben hun vouwfiets bij zich en willen het achterland verkennen
- + Vogelaars die komen voor grote vogelrijkdom en bijzondere soorten bij Lauwersmeer, Waddenzee of Alde Feanen.
- + Vissers, Friese Visfederatie telt 35.000 aangesloten leden en 100.000 op tijdelijke vergunning. Regio is aantrekkelijk voor vissers

ZWAK

- Watersporter zelfvoorzienend; neemt thermosfles en eten mee.
- 'Dichtbij-markt' gering. Dunbevolkte regio.
- Weinig landgebonden recreanten
- Lokale vaardersmarkt, weinig toeristen van buiten
- Onbekend gebied, geen reputatie

Economische orde

STERK

- + Intellectueel kapitaal aanwezig
- + Veel kleine bedrijven die wonen en werken willen combineren
- + Handelsgeest bij bewoners. In de regio wordt 'alles' verkocht in de tuin met bordje te koop of via Marktplaats.

ZWAK

- Watersportgebonden bedrijventerrein komt met name door economische situatie niet tot ontwikkeling. Is dan sterke concurrentie met terreinen elders die gunstiger liggen
- 'Melken en niet slachten'-mentaliteit
- Geringe kapitaalskracht tot investering (?)
- Crisis belemmert investeringen
- 'Best genôch'

Netwerken

STERK

- + Ondernemende bewonersgroepen
- + TOOL
- + Bundeling agrarische natuurvereniging NFW
- + Samenwerkende terreinbeheerders

ZWAK

- Versnippering van toeristische informatievoorziening; Dwaande, VVV Lauwersland, Markant Friesland, Fryslân Marketing en Toerist Info Fryslân
- Geen regionale ondernemersvertegenwoordiging toeristische sector
- Relatie kennisinstituten mager
- Beperkte betrokkenheid ondernemers bij VVV/FM
- Beperkte 'Cross over' tussen sectoren

Overheid

STERK

- + Actieve houding overheid
- + Stimulerend beleid provincie en gemeenten
- + Cijfers geborgd met Toerisme in Cijfers
- + Friese Merenproject gericht op ontwikkeling watersport in Fryslân
- + Input overheden promotie
- + Afstemming en bundeling van krachten in Netwerk Noordoost

ZWAK

- Overheid heeft moeite het initiatief over te dragen
- Veel plannen en weinig acties.
- Land en water zijn gescheiden beleidswerelden.

Bijlage 2 Kansen en bedreigingen van de regio

Aanbod

- + Het water is de geomorfologische drager van het gebied en van daaruit heeft het ook de cultuurhistorie sterk bepaald. Het water en de waterwegen zijn in de loop der jaren eigenlijk geëlimineerd maar liggen er onderhuids nog wel.
- + In het gebied zijn diverse vaarroutemogelijkheden waarmee Noordoost Fryslân kan uitgroeien tot een bestemmingsregio. Een gebied dat complementair is aan Friese Meren gebied. Daarmee kan het volwaardig onderdeel kan zijn van watersportgebied Fryslân.
- + Veel potentiële vaarwegen zoals Dokkumer Súd Ie, opvaarten, Falomster Feart
- + Regio bied kansen voor kleinschalige kunst en cultuur. Hoeft niet groots, wel authentiek.
- + Mogelijkheden om bestaande passende evenementen uit te breiden of trekken naar de regio;
 - o Frisian E-performance Challenge, een wedstrijd door de Friese vaarten en plassen over 40 km. Realiseer in NOF een eerst electric only route evenement.
- o EK sportvissen
- + Bekend maakt bemind. Regio en wat het gebied te bieden heeft is slecht bekend bij watersporters. Valt letterlijk van de ANWB waterkaarten
- + Het gebied kent veel kleinschalige evenementen die middels evenementenkalender onder de aandacht gebracht kunnen worden. Van watergerelateerde activiteiten zoals Sailkollum, maar ook landevenementen zoals bijvoorbeeld www.markantfrieslandroute.nl en www.walddpyk.com/brommels
- + Omringende gebieden wordt actief ingezet op waterrecreatie, Noordelijke Elfstedenroute, Vaarcircuit om de Noord in Groningen.
- + Ontwikkeling van toerisme en recreatie aan de waddenkust.
- + Landschapsbeheer Friesland is bezig met ontwikkeling een knooppuntensysteem voor wandelen. Wellicht hier aanknopingspunten voor ontwikkelen van Blauwe Tops. It Fryske Gea werkt in combinatie hiermee aan buitendijkse wandelroutes.
- + Lint van nationale parken biedt een bijzondere internationale waarde en ontwikkelkansen (nanobreaks in combinatie met Vliegvelde Eelde)
- + Vogelen trekt jaarrond vele bezoekers aan.
- + 'Duurzaam toerisme' is in opmars; regio biedt goede aanknopingspunten voor regionale aanpak groen varen en fietsen.
- + Leegstaande woningen in krimp dorpen bieden mogelijkheden voor kleinschalige verblijfsaccommodatie
- Aanbod is niet compleet, verblijfsrecreatie en slechtweeer voorzieningen weinig aanwezig.
- Ruimte voorzieningen rondvaartboten
- (Beleids)denken weg van recreatief gebruik water; vraagt veel aanpassing
- Geen samenhangend toeristische product.

- Aanbod (nog) niet competitief met andere bestemmingen.

Markt

- + Pensionado is ondernemender en heeft Ipad bij zich (aan boord).
- + Bij senioren is sprake van overstap van zeil- naar motorboot
- + Trend toenemende verblijfsduur in havens, watersporters blijven langer liggen als er iets te doen is of als er mooie routes zijn.
- + Campervaarder is watersporter die graag het achterland wil verkennen. Het aanbod dient op maat gemaakt te worden.
- + Toenemend comfort aan boord draagt bij aan seizoensverlenging.
- + Aantal hybride en elektrische vaartuigen neemt toe. Electric only route kan een niche zijn die een nieuw type watersporter naar de regio trekt of een attractie voor nationale park natuurbelevers.
- + Het gebied (kleinschalig, authentiek) sluit aan bij Duitse toerist
- + Via Lauwersmeer een potentieel vaargebied voor Scandinavische watersporter.
- + Toename van sloepen bij eigen woning en sportvisboten.
- + Een toename van dag-sloepen met betere voorzieningen aan boord als keukentje en toilet om langere tochten te veraangename.
- + Surfen is trend gevoelig zoals nu het kite surfen en stand up peddelen (SUPpen).
- + Toenemend aantal riviercruises.
- + Verschuiving van bezit naar huur of andere vormen. Huurabonnementen of schepen delen met vrienden of onbekenden.
- + Wandelen en fietsen in natuurlijke omgeving is meest ondernomen recreatieactiviteit. Deze en sportievere vormen van recreatie nemen toe. Verwachting is dat deze trend doorzet.
- + Toenemende aandacht voor gezondheid, duurzaamheid en kwaliteit van leven; opkomst wellnesscentra, hogere uitgaven voor goed eten en drinken, behoefte comfortabele voorzieningen en zorgtoerisme
- + Toenemende belangstelling authenticiteit waardoor kansen voor streekproducten, kunst, cultuur en evenementen.
- + Digitale ontwikkeling biedt kansen voor promotie of unieke profilering.
- Consument stelt hoge eisen aan voorzieningen en is grillig in haar gedrag.
- Door info overdracht op internet neemt keuzemogelijkheid en daarmee concurrentie van andere bestemmingen toe.
- Gemiddelde leeftijd van de watersporter neemt toe, elke negen maanden wordt de watersporter een jaar ouder.
- Schepen worden groter, dieper en langer. Zijn daardoor eerder gericht op groter 'open' water.
- Lichte afname van groei in boten door economische situatie en vergrijzing.

Economische orde

- + Nu plannen maken als economie aantrekt zijn de plannen aan uitvoering toe.
- + Het duurdurder worden van brandstof maakt dat watersporters langer op 1 plaats blijven liggen.
- + Consument blijft besteden aan vrije tijd. Wel nog onduidelijk welke consequenties recessie heeft op vrijetijdsgedrag.

- Korte termijn geen grote investeringen door overheid mogelijk.
- De sociaal-economische positie van de landbouw zal ingrijpend veranderen. Dit zal agrariërs dwingen tot heroriëntatie. Met kansen voor recreatie maar ook mogelijk gevolgen voor het onderhoud van het coulisselandschap.
- De regio heeft nog geen toeristische traditie.
- Economische crisis belemmert de toeristische ontwikkeling

Netwerken

- + Burgers manifesteren zich nadrukkelijker en zetten zich in voor hun leefomgeving; Aldstjerck Foar(r)ut, (Gr)Oenstjerck en Wetterwâlden.
- De ondernemers en/of de sector in het algemeen zijn niet sterk verenigd en zien daar ook nog niet de meerwaarde van in. Sterker nog argwanend.
- Veel ondernemers zitten op een eiland en zijn weinig bereid tot samenwerking of gezamenlijk produkt/arrangementontwikkeling.
- Promotie primair door de overheid aangestuurd en gefinancierd
- Geen ondernemerschap in promotie

Overheid

- + FMP zet in op verbeteren van watersportkernen en stimuleren bestedingen aan de wal.
- + Inzet op duurzaamheid door provincie en regio biedt koppelkansen voor realisatie Groen varen in NOF en stimuleren Blauwe Vlag en Green Key
- + Vereniging in Netwerk Noordoost van gemeenten maakt gemeentegrens overstijgende ontwikkeling mogelijk

- + Samenwerking in Lauwersmeergebied is provincie en gemeentegrens overschrijdend.
- + Uitvoering toeristisch onderzoek
- Overheid heeft bij aantal ondernemers slecht imago.
- Overheid timmert hard aan de weg in Noordoost Fryslân met ambitieuze plannen maar onvoldoende bijbehorende financiële middelen.

Bijlage 3 Gesprekspartners

De onderstaande personen en organisaties zijn op diverse wijzen in het project betrokken en geconsulteerd.

Naast interviews hebben 3 bijeenkomsten plaatsgevonden. Deze bijeenkomsten zijn door ruim 45 personen bijgewoond.

- September 2012 Atelier 1: inventariseren en delen van Toekomstbeelden voor waterrecreatie
- November 2012 Atelier 2: inventariseren en delen van projecten voor projectenboek
- Maart 2013 Atelier 3: terugkoppeling en vooruitblik naar uitvoering van visie en projectenboek

Organisatie	Naam	
Aldtsjerk Foarút/dorpsbelangen Aldtsjerk	De heer H.	Westerhof
Camping it wiid	De heer T.	Bleckman
Centrale As	De heer M.	Oortman
Centrale As	De heer H.	Biemold
Commissie Wetterwâlden	De heer S.	Ytsma
Commissie Wetterwâlden	De heer O.	Hiddema
Dorpsbelang Holwerd	De heer T	Broersma
Dwaande	Mevrouw D.	Pestman
Dwarsryd	De heer F.	de Haan
Elektrisch Varen - Provincie Fryslân	De heer S.	Duursma
FRO (rondvaartboten)	De heer J.	Koopmans

Fryslân Marketing	De heer P.	van Gessel
Gemeente Ameland/Wereldergoed Waddenzee	De heer S.	de Haan
Gemeente Ferweradiel -Burdaard	De heer S.	Terpstra
Gemeente Leeuwarden	De heer M.	Gerkes
Gemeente Tytsjerksteradiel	Mevrouw Y.	Hiemstra
Gemeente Tytsjerksteradiel / It Fryske Gea	De heer H.	Feenstra
Hiswa	De heer J.	Ybema
It Dûke-Lûk.	De heer P.	Lijzinga
It Fryske Gea	De heer H.	de Vries
It Posthûs	De heer S.	Bosgra
Jachthaven 't Eibertsnêst	De heer en mevrouw	Mozes
Jachthaven de Lits (eastermar)	De heer F.	Antonidus
Jachthaven Lunegat	De heer R.	Meijer
Jachthaven Zwartkruis	De heer B.	Faber
Kanovereniging Lauwersmeer	De heer E.	van Dijk
KV Lauwersmeer	De heer M.	Martens
Kenniswerkplaats	Mevrouw R.	Vos
KNWV	De heer A.	van de Meer
KNWV	De heer L.J.	Blanksma
Koers op Lauwersmeer	De heer J.	Zijlstra
Koppeling Wadden	Mevrouw F.	van Akker
Landal Esonstad	De heer S.	Jousma
Landschapsbeheer Fryslân	Mevrouw T.	van Dalen
Markant Friesland	Mevrouw Y	Hiemstra
Marrekrite	De heer L.	Touwen
Noardlike Fryske Wâlden	De heer G.	Benedictus
ONOF Ondernemersfederatie Noordoost Fryslân	De heer J.	Wolters
ONOF Ondernemersfederatie Noordoost Fryslân	De heer H.	Geursen
Planontwikkeling	De heer A.	van Belle
Plattelânprojecten	De heer G.	van Oene

Plattelânprojecten	Mevrouw K.	Wierda
PROloog	De heer K.	Stevens
Rabobank	De heer D.	Mous
Rikkerda	De heer F.	Schuitemaker
Rondvaartbedrijf Middelsee	De heer en mevrouw	Middelkoop
SEFF	De heer M.	Schaap
SEFF	De heer W.	Waller
Sportvisserij Fryslân	De heer S.	van der Meer
Sportvisserij Fryslân	De heer P.	Achenbach
Staatsbosbeheer	Mevrouw J.	Kiestra
Theetuin Bartlehiem	Mevrouw M.	Twickler
Thûs Wonen	De heer H.	Mellema
Toeristenbureau Earnewald	Mevrouw J.	de Vlas
TOOL	De heer H.	Pols
TOOL	De heer D.	Willebrandst
VVV Lauwersland	Mevrouw H.	Kemper
Waterpark Zwartkruis	De heer W.	Postma
Watersportvereniging Achtkarspelen	De heer J.	Bloembergen
Wetterskip Fryslân	De heer K.	Munting
WSV Kollum	De heer J.	van de Hout
WSV Kollum	De heer B.	van der Meer

Colofon

Opdrachtgever

gemeente Kollumerland c.a.

Titel van het project

Land en water verbonden

Datum

februari 2013

Projectgroep

De heer T. Boorsma - Gemeente Kollumerland c.a.

De heer J. Bijlsma - Gemeente Kollumerland c.a.

Mevrouw G. Zeinstra - Gemeente Ferwerderadiel

De heer B. Hulsman - Provincie Fryslân

De heer S. Hoekstra - Provincie Fryslân

Mevrouw T. Bergsma - Gemeente Tytsjerksteradiel

De heer B. Dijkstra - Gemeente Dongeradeel

Mevrouw G. Kraak - Gemeente Dantumadiel

Mevrouw A. van der Meulen - Gemeente Achtkarspelen

Projectteam

De heer Th. de Bruin

Mevrouw H. Schmeink

Mevrouw S. Rosendaal - Illustraties

Hanneke Schmeink RECREATIE

Reidkraach 8

NL - 8465 RS Oudehaske

T: 06 27 27 07 69

E: info@hannekeschmeink.nl

W: www.hannekeschmeink.nl

NL RNT

d'Almarasweg 143

NL - 6525 DV Nijmegen

T: 024 355 5985

M: 06 55 85 43 23

E: theodebruin@nlrnt.nl

W: www.nlrnt.nl

© Hanneke Schmeink RECREATIE Niets uit dit rapport of bijbehorende tekeningen mag worden vervaardigd en/of openbaar gemaakt op welke wijze dan ook zonder schriftelijke vermelding van de opdrachtgever en Hanneke Schmeink RECREATIE, noch mag het zonder bronvermelding worden gebruikt voor enig ander doel dan waarvoor het is vervaardigd.

provinsje fryslân
provincie fryslân

Mei mooglik makke
troch de provinsje Fryslân

